

**6 ŞUBAT AFET BÖLGESİ MEVCUT DURUM DEĞERLENDİRMESİ
VE GELİŞİM ÖNERİLERİ RAPORU**

Ağustos 2024

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ

1. **Giriş**
 - 1.1. Gerekçe ve amaç
 - 1.2. Kapsam ve yöntem
2. **Deprem Bölgesi ve Genel Durum**
 - 2.1. Depremden etkilenen il ve ilçelerin veri temelli durumu
 - 2.2. Şehir, toplum ve belediyelere genel bakış
3. **Mevcut Durum Değerlendirmesi ve Tespitler**
 - 3.1. **Şehir**
 - 3.1.1. Kentsel Planlama
 - 3.1.2. Geçici Barınma Alanları
 - 3.1.3. Kalıcı Konutlar
 - 3.1.4. Kentsel Hizmet Alanları
 - 3.1.5. Ulaşım
 - 3.1.6. Altyapı
 - 3.1.7. Çevresel Sorunlar
 - 3.2. **Toplum ve insan refahı**
 - 3.2.1. Barınma
 - 3.2.2. Sağlık hizmetlerine erişim
 - 3.2.3. Psiko-sosyal destek
 - 3.2.4. Eğitime erişim
 - 3.2.5. Bakım sorumluluğu
 - 3.2.6. Geçim sıkıntıları
 - 3.2.7. Bağımlılık, şiddet ve istismar
 - 3.2.8. Kadın, çocuk, engelli ve yaşlı gibi kırılgan gruplara özel durum
 - 3.2.9. Sosyalleşme ve kültürel faaliyetler
 - 3.3. **Belediyeler**
 - 3.3.1. Artan ve çeşitlenen hizmet yükü
 - 3.3.2. Çalışanların gördüğü zararlar
 - 3.3.3. Kaynak
 - 3.3.4. İnsan gücü kapasitesi
 - 3.3.5. Sosyal politika ve hizmetler
 - 3.3.6. Veri ve bilgiye erişim
 - 3.3.7. Kapasite Güçlendirme ve Dayanışma İhtiyacı
 - 3.3.7.1. Diğer belediyelerden gelebilecek katkılar
 - 3.3.7.2. Uluslararası finansmana erişim
 - 3.3.7.3. İyi uygulama, proje, uzman vb. aktarımı
 - 3.4. **Kamu Yönetimi ve Paydaş İlişkileri**
 - 3.4.1. Bütünsel afet risk yönetimi: planlar, uygulamalar ve dersler
 - 3.4.2. Veri ve bilgi eksikliğine bağlı belirsizlik, yetki karmaşası ve kaynak verimsizliği
 - 3.4.3. İstişare ve iş birliği ile uyum ve eş güdüm
 - 3.4.4. İşleyiş düzeni, iş yapış usul ve esasları ile kamu faydasını azamileştirme
 - 3.4.5. Valilik, AFAD, kaymakamlık, il ve ilçe müdürlükleri (Merkezi idare)
 - 3.4.6. Diğer belediyelerle ilişkiler
 - 3.4.7. Üniversiteler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları
4. **Gelişim Önerileri**
 - 4.1. Şehir
 - 4.2. Toplum ve İnsan Refahı
 - 4.3. Belediyeler
 - 4.4. Kamu Yönetimi ve Paydaş İlişkileri
5. **Sonuç**
6. **Kaynakça**

YÖNETİCİ ÖZETİ

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli 9 saat arayla meydana gelen iki büyük deprem Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde büyük yıkımlara yol açmış, resmi rakamlara göre 50.783 kişinin hayatını kaybetmesine ve 107.204 kişinin yaralanmasına neden olmuştur. Bu felaket, toplamda 11 ili ve 14 milyondan fazla vatandaşı doğrudan etkilemiş; çevre, yapıli alanlar, altyapı, ekonomi, sosyal yaşam ve kamu yönetiminde ciddi hasarlara yol açmıştır.

On İkinci Kalkınma Planı, depremden etkilenen şehirlerin iklim dostu, afete dirençli ve yaşam kalitesini artıran bir anlayışla yeniden inşasını hedeflemektedir. Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) bu hedefler doğrultusunda, **depremden etkilenen şehirlerin mevcut durumunu analiz etmek, üye belediyelerin ihtiyaçlarını belirlemek ve çalışmaların daha etkin yürütülmesine destek olmak** amacıyla bu raporu hazırlamıştır. Raporda, şehirlerin, toplum refahının, belediyelerin ve kamu yönetimi ile paydaş ilişkilerinin mevcut durumu incelenmiş, karşılaşılan sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur. Bu **önerilerin hayata geçirilmesiyle, daha dayanıklı, yaşanabilir ve risklerden haberdar kalkınma hedeflerini yerine getirebilen şehirlerin inşasına katkı sağlanması** hedeflenmektedir.

Depremden en çok hasar alan bölgelerde depremin etkisi halen hissedilirken, bu felaketin Türkiye ekonomisine yükünün yaklaşık 2 trilyon TL (103,6 milyar dolar) olduğu tahmin edilmektedir. Strateji ve Bütçe Başkanlığının (SBB) raporuna göre, ekonomik kayıpların en büyük kısmı, konut hasarlarıyla ilgili olup, toplamı 1.073,9 milyar TL (56,9 milyar dolar) olarak belirlenmiştir. Kamu altyapısı ve hizmet binalarındaki yıkım ise 242,5 milyar TL (12,9 milyar dolar) zarara neden olmuştur. Ayrıca, özel sektör, imalat sanayii, enerji, haberleşme, turizm, sağlık ve eğitim gibi alanlarda ciddi hasarlar meydana gelmiş ve bu sektörlerdeki kayıplar 222,4 milyar TL (11,8 milyar dolar) olarak hesaplanmıştır.

Depremler, toplamda 11 ili etkilemiş ve 260 bin civarında yapının ya tamamen yıkılmış, ya acil yıkılması gereken veya ağır hasarlı olduğu tespit edilmiştir. Toplamda 14 milyondan fazla insan, bu depremlerden etkilenmiştir. En büyük hasar Hatay, Kahramanmaraş, Malatya ve Adıyaman illerinde yaşanmış olup, bu iller yapı hasarlarının en yoğun görüldüğü bölgeler olarak öne çıkmıştır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının kontrolünde yapılan hasar tespit çalışmaları, 700 bin civarında hane halkının çeşitli düzeylerde hasar alan yapılardan etkilendiğini göstermektedir.

7 Şubat 2024 tarihi itibarıyla konteyner kentlerde 691.959 kişi yaşamaktadır. Hak sahipliği sürecinde 845.371 talep değerlendirilmiş ve bunların 389.378'i konut, 40.658'i işyeri ve 11.531'i ahır olarak hak sahipliğine resmi olarak kabul edilmiştir. TOKİ tarafından 11 ilde toplam 45.901 konut inşa edilmesi planlanmıştır.

Hazine ve Maliye Bakanlığının Ocak 2024 itibarıyla açıkladığı verilere göre, deprem sonrası harcamalar yaklaşık 950 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bölgedeki özel işyerlerinin sayısında önemli düşüşler yaşanmıştır. Bölgenin yeniden inşa süreci uzun vadeli bir planlamayı gerektirirken, TOKİ ve diğer ilgili kuruluşlar tarafından yürütülen konut inşa projeleri kapsamında, 2025 yılı

sonuna kadar tüm kalıcı konutların tamamlanması hedeflenmektedir. Ocak 2024 itibarıyla, 46 bin kalıcı konut sahiplerine teslim edilmiş, her ay 25-30 bin konutun tamamlanması planlanmıştır. Deprem bölgesinde inşa edilen konutlar ve ticari alanlar için ise merkezi bütçeden 811 milyar TL tahsis edilmiştir. Ayrıca, Dünya Bankası tarafından finanse edilen acil inşa projeleri kapsamında hak sahiplerine yönelik konut yapım çalışmaları devam etmektedir.

Bu rapor kapsamında, depremden en çok etkilenen iller olan Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya illeri ele alınmış ve bu şehirlere 2024 Ağustos ayı içinde saha ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Saha ziyaretleri sırasında bu illerdeki çeşitli kurumlar ziyaret edilmiş, bölgede etkin çalışan sivil toplum kuruluşları, ilçe belediyeleri ve meslek odaları ile çalıştaylar düzenlenmiştir. Konteyner kent alanları incelenmiş ve bölge halkıyla birebir görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde elde edilen veri ve bilgiler doğrultusunda, mevcut durum aşağıdaki kategoriler çerçevesinde değerlendirilmiş ve kamu kurum ve kuruluşlarının ve belediyelerin hizmet kalitesinin artırılması amacıyla gelişim önerileri sunulmuştur. Bu gelişim önerilerini 4 kategoride toplamak mümkündür.

Şehir: Altyapı ve üstyapı unsurlarını, enkaz atık yönetimini, ulaşımı, mekansal planlama ve imar konularını kapsamaktadır.

Toplum ve İnsan Refahı: Kent içindeki barınma koşulları, eğitim, sağlık ve sosyal donatı hizmetlerine erişim, toplumdaki psikososyal destek ihtiyacı ve özellikle kadınların artan bakım sorumluluğu gibi konuları içermektedir.

Belediyeler: Deprem sonrası belediyelerin artan hizmet yükünü, yaşanan kapasite-kalite düşüşünü ve belediyelerin ihtiyaçlarını ele almaktadır.

Kamu Yönetimi ve Paydaş İlişkileri: Deprem bölgesindeki yerel – merkez ilişkilerini ve veri – bilgi paylaşımı konularını ele almaktadır.

1. GİRİŞ

1.1. Gerekçe ve amaç

Ülkemizde 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli 7,7 ve 7,6 Richter büyüklüğünde Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerini kapsayan bölgesel düzeyde yıkımlara yol açan iki büyük deprem meydana gelmiştir. Yaşanan afette, resmi rakamlara göre, 50.783 kişi hayatını kaybetmiş ve 107.204 kişi ise yaralanmıştır.¹ Bu afetten toplamda 11 ilimiz ve 14 milyondan fazla vatandaşımız etkilenmiştir. Yaşanan can kaybı ve yaralanmaların yanı sıra bu şehirlerde çevre, yapıları alanlar, altyapı bileşenleri, ekonomi, sosyal yaşam ve kamu yönetimi zarar görmüştür. Afetin yol açtığı bu olumsuz sonuçların etkisi halen devam etmektedir.

Yaşanan depremlerin ve depremlerin yol açtığı yıkımın üzerinden yaklaşık on sekiz ay geçmiştir. Bu zaman diliminde bölgede afet sonrası birçok iyileştirme ve yeniden inşa çalışmaları yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Ancak, bu çalışmaların mevcut durumunu değerlendirmek ve daha etkin şekilde yürütülmesine destek olmak gerekmektedir. Yerel yönetimlerin elinde bulunan yetki ve kaynakların daha etkili şekilde kullanılması afetten etkilenen şehirlerde daha iyi bir geleceğin inşa edilmesi noktasında oldukça önemlidir.

2023 yılında Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan ve 31.10.2023 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından onaylanan On İkinci Kalkınma Planında (2024-2028) **“Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen şehirler tarihi, sosyal ve kültürel dokuları gözetilerek iklim dostu, afete dirençli ve yaşam kalitesini yükselten bir şehircilik anlayışıyla yeniden inşa edilecektir.”** hedefi belirlenmiştir.² Planda ülkenin kalkınma sürecinde insan odaklılık, katılımcılık, kapsayıcılık, hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi iyi yönetim ilkelerini esas alan bütüncül bir yaklaşım izleneceği de ifade edilmiştir. Kısaca, depremden etkilenen şehirlerde iyileştirme ve yeniden yapılanma çalışmalarının iyi yönetim ilkelerine dayalı olarak afetlere dayanıklı, kalkınma ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik hedeflere işaret ettiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda yapılan güncel bir araştırma, iyileştirme ve yeniden inşa çalışmalarının işleyiş düzeni ve iş yapış usul ve esaslarının iyileştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.³

Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) olarak, belirlenen amaç ve iyi yönetim ilkeleri ile uyumlu olarak, depremden etkilenen şehirlerin mevcut durumunu anlamak, burada faaliyet yürüten üye belediyelerin ihtiyaç ve taleplerini tespit etmek, nihai olarak **yürütülen çalışmaların daha bütünsel, kapsayıcı ve etkin şekilde yapılmasına destek olmak amacıyla** bu rapor hazırlanmıştır. Belediyelerde kurumsal kapasite ve hizmet alanlarında yapılacak güçlendirmeler sürecin daha bilimsel, hukuk ve hakkaniyet gözetilecek şekilde yürütülmesi noktasında faydalı olacaktır. Ayrıca **daha dayanıklı, sürdürülebilir ve yaşanabilir şehirlerin kurulmasına da önemli katkılar sağlayacağı** öngörülmüştür.

Bu raporda depremlerden etkilenen şehirlerin, şehir sakinlerinin ve belediyelerin mevcut durumunu incelemek, kamu yönetimi ve paydaş ilişkilerinin durumunu saptamak, teknik ve

¹ <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-6-subat-depremleri-8-ay-degerlendirme-raporu-yayimlandi>

² <https://www.sbb.gov.tr/on-ikinci-kalkinma-plani-turkiye-buyuk-millet-meclisince-onaylandi/>

³ Argüden Yönetişim Akademisi 2024, Afetten Kalkınmaya Sivil Etkileşim Rehberi <https://argudenacademy.org/publications/Arguden-Yonetisim-Akademisi-Afetten-Kalkinmaya-Sivil-Etkilesim.pdf?d=2024-07-25-17-01-37>

sosyal anlamda karşılaşılan sorunların tespitini yapmak ve bu sorunların çözümüne ilişkin gelişim önerileri ortaya koymak amaçlanmıştır. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında sağlanacak istişare ve iş birliğinin güçlendirilmesine, sivil toplum, özel sektör, meslek kuruluşları ve diğer paydaşların sürece daha fazla katılım göstermesi ve katkı vermesine destek olmak amaçlanmıştır.

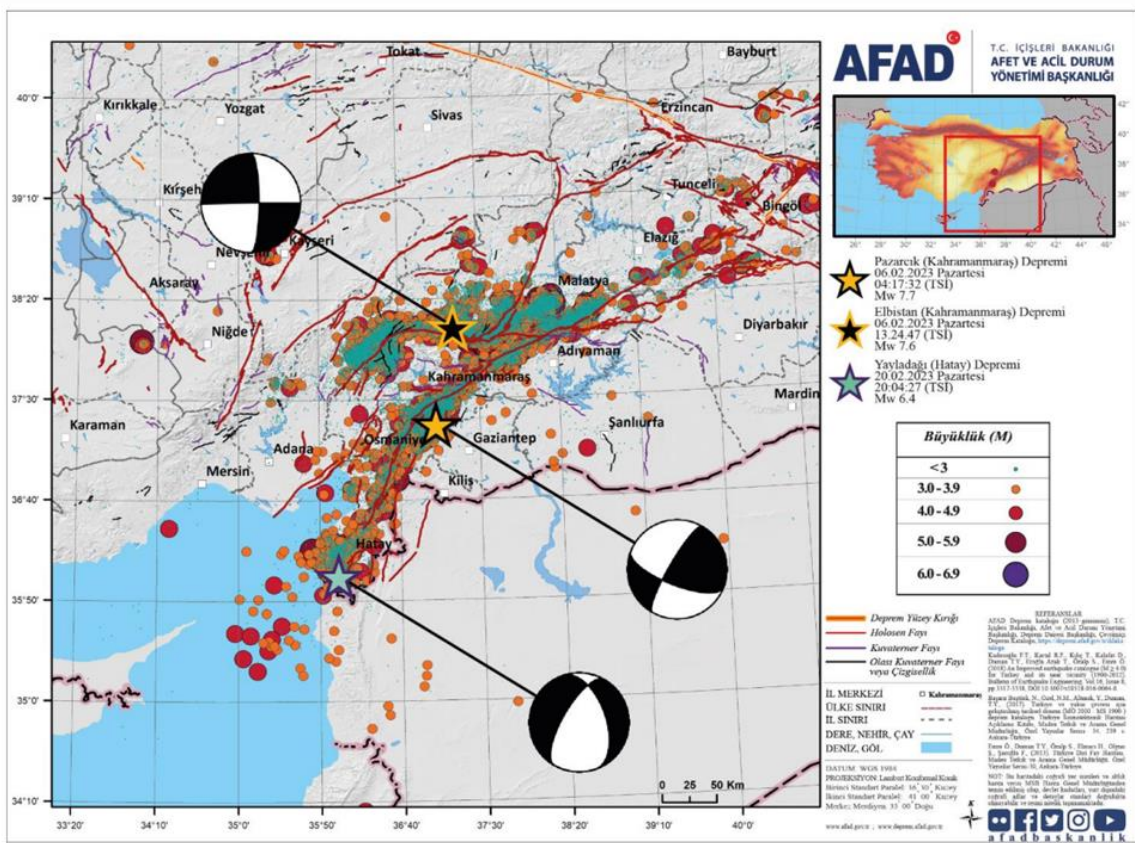
1.2. Kapsam ve yöntem

Birliğimizce 18 Temmuz 2024 tarihinde Deprem Bölgesi Araştırma Komisyonu kurulmuş ve bu komisyon tarafından bir araştırma programı hazırlanmıştır. Bu program kapsamında yukarıda bahsedilen amaçlar doğrultusunda komisyon tarafından özellikle depremin birinci yılının ardından hazırlanmış ve kamuoyu ile paylaşılmış tüm kurumsal raporlar ve ilgili bilimsel makaleler taranmış, gidilmesi planlanan illerle ilgili veriler araştırılmış ve alan ziyaretleri öncesi inceleme başlıklarına göre sorular hazırlanmıştır. 5-8 Ağustos 2024 tarihleri arasında Adıyaman ve Hatay'a, 13-16 Ağustos 2024 tarihleri arasında ise Kahramanmaraş ve Malatya'ya saha ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Saha ziyaretleri kapsamında, depremden en çok etkilenen bu illerin valilikleri, çevre, şehircilik ve iklim değişikliği il müdürlükleri, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) il müdürlükleri ve belediyeleri ile görüşülmüş ve sivil toplum, meslek kuruluşları ve diğer paydaşlardan deprem sonrası sürece ilişkin bilgi almak üzere bir dizi görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bölgede etkin çalışan sivil toplum kuruluşları (STK) ile çalıştaylar düzenlenmiş, konteyner kent alanları ziyaret edilmiş ve bölge halkıyla da birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda elde edilen veri ve bilgiler doğrultusunda sunulan gelişim önerilerinin hayata geçirilmesi ile, On İkinci Kalkınma Planı'nda belirtilen amaca uyumlu olarak daha dayanıklı, kalkınmış ve yaşanabilir şehirlerin inşasına destek olunacağı düşünülmektedir. Bahsedilen hedeflerin gerçekleştirilmesi noktasında özellikle belediyelerin daha aktif, güçlü ve etkin kılınmasına öncelik verilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

2. DEPREM BÖLGESİ VE GENEL DURUM

6 Şubat 2023 depremleri; 1939 Erzincan depremi ve 1999 Marmara depremlerini geride bırakarak Cumhuriyet tarihinde yaşanan depremler sonrası en büyük kayıplı afet olarak tarihe geçmiştir (AFAD, 2023b). Özellikle Türkiye'nin doğu illerinde büyük etkileri olan Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan merkezli ardışık depremler sonrası 11 il ve genel olarak ülke derinden sarsılmıştır. Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde doğrudan kayıpları itibarıyla toplamda doğrudan 11 şehrimiz başta olmak üzere neredeyse tüm Türkiye'mizde etkileri hala hissedilen depremlerin üzerinden 18 ay geçmiştir. Kayıplarımızın yasını tutarken geride kalanların yaşamlarına devam edebilmeleri, eskisinden daha yaşanılır şehirlere kavuşabilmeleri ve ülkemizin ekonomik açıdan depremden önceki kalkınma düzeyine gelebilmesi uzun sürecek olsa da bu süreci en sağlıklı, adaletli biçimde işletilebilmek ve demokratik yollarla yapabilmek, geride hiç kimseyi bırakmayacak politikaları geliştirmek ve programlı biçimde uygulamaya koyabilmek gerekmektedir.

Şekil 1: 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 depremleri merkez-üsleri ve artçı sarsıntılar (AFAD, 2023b)

6 Şubat depremleri sonrası Haziran 2023'te yayınlanan güncel hasar verilerine göre; "Kahramanmaraş depremleri nedeniyle başta Kahramanmaraş olmak üzere depremden etkilenen Hatay, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Şanlıurfa, Adıyaman, Osmaniye, Adana ile 11. il olarak eklenen Elazığ illerinde olağanüstü hal ilan edilmiş, daha sonra alınan kararla Bingöl, Kayseri, Mardin, Tunceli, Niğde ve Batman illeri de afet bölgesi olarak ilan edilmiştir."⁴

⁴ Depremin doğrudan etkilediği açıklanan 11 alfabetik sırayla şöyledir; Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa. Ancak bu illere Haziran 2023 itibarıyla depremlerden etkilenen Batman, Bingöl, Kayseri, Mardin, Niğde, Sivas, Tunceli de eklenerek hasar gören il sayısı artmıştır. AFAD. (2023a). 06 ŞUBAT

Öncü raporlara göre; özellikle ilk tespitlerde 11 ilde doğrudan etkilenen insan sayısı, 2022 yılı TÜİK nüfus verilerine göre ortaya konularak 14.013.196 kişi olarak kaydedilmiştir. Ayrıca deprem bölgesindeki bu nüfusun bir kısmı (1.738.035 kişi) geçici koruma kapsamında ikamet eden göçmen nüfusundan oluşmaktadır.

Strateji ve Bütçe Başkanlığının afete uğrayan 11 ili dikkate aldığı Mart 2023 tarihli raporuna göre; depremin Türkiye ekonomisi üzerindeki toplam yükü içerisinde en önemli payın yüzde 54,9 oranıyla konut hasarı olduğu ve bu hasarın 1.073,9 milyar TL/56,9 milyar dolara tekabül ettiği ifade edilmektedir. İkinci ağırlıklı hasar kalemi ise 242,5 milyar TL/12,9 milyar dolar olarak hesaplanan **kamu altyapısı ve hizmet binalarındaki** yıkım kaynaklıdır. Konut hariç imalat sanayii, enerji, haberleşme, turizm, sağlık ve eğitim sektörleri, küçük esnaf ile ibadethanelere ilişkin hasarı içeren **özel sektör hasarı** ise 222,4 milyar TL (11,8 milyar dolar) ile bir diğer önemli hasar kalemidir. Ayrıca, sigortacılık sektörü kayıpları ve esnafın gelir kayıpları ile makroekonomik etkiler dikkate alındığında, depremin yol açtığı felaketin **Türkiye ekonomisi üzerindeki toplam yükünün** yaklaşık 2 trilyon TL (103,6 milyar dolar) düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu büyüklüğün 2023 yılı milli gelirinin yaklaşık yüzde 9'una ulaşabileceği Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından öngörülmektedir (Şenol Balaban, 2024b).

2.1. Depremden etkilenen iller ve ilçelerin veri temelli durumu

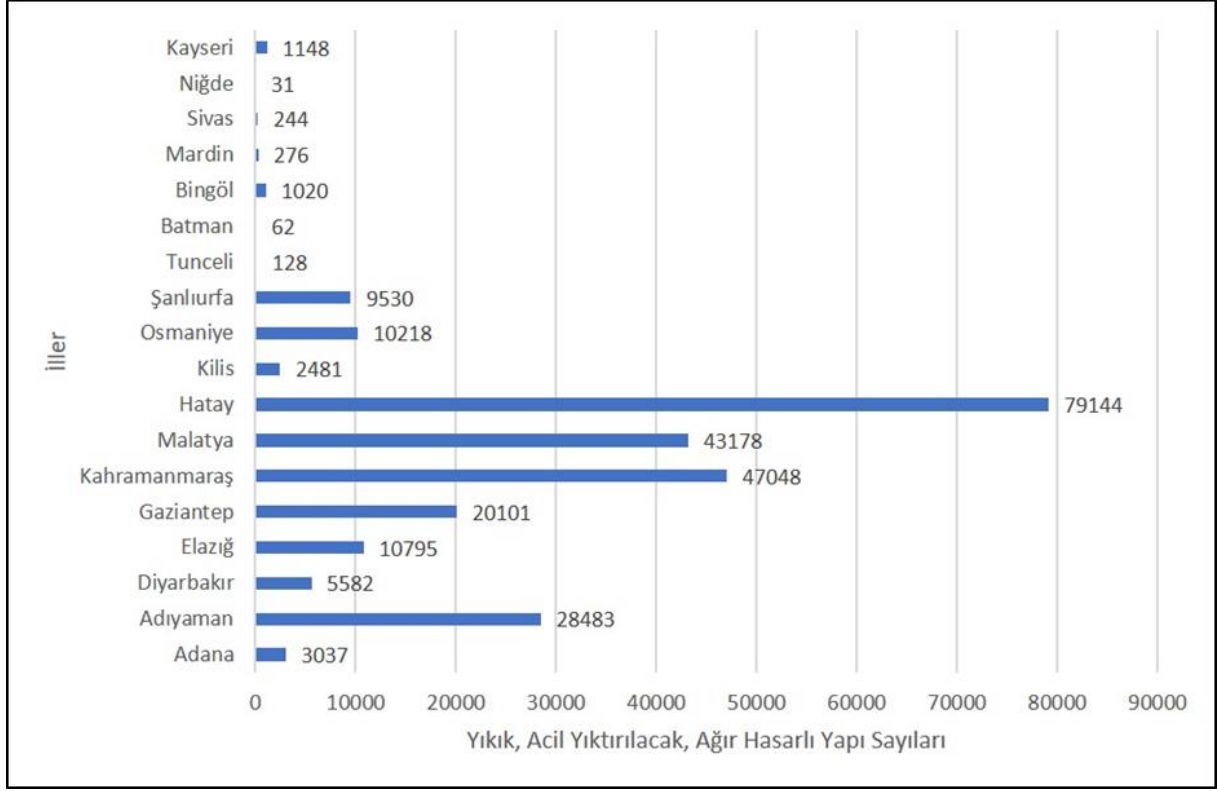
Depremde zarar görmüş illerdeki hasar tespit sonuçlarına göre, tablodan ve haritadan da görüleceği üzere, toplamda 190 bin km²'den fazla bir alan depremden etkilenmiş, itiraz süreçlerinin de tamamlanmasıyla birlikte yaklaşık 260 bin civarı yapının tamamen yıkık, acil yıktırılması gereken veya ağır hasarlı düzeyde yapılardan oluştuğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte toplamda 14 milyondan fazla insanımız da depremlerden etkilenmiştir. Şekil 1 ve 2'de görülebileceği üzere Hatay, Kahramanmaraş, Malatya ve Adıyaman illeri sırasıyla en fazla yapı hasarlarının yaşandığı iller olarak göze çarpmaktadır. Depremden etkilenen nüfusu tahmin edebilmek için 11 ilin 2022 yılına ait adrese dayalı nüfus verileri kullanılırken depremin birinci yılı olan 6 Şubat 2024'te açıklanan 2023 nüfus verileri de bizlere ya can kaybı ya da yer değiştirme ile kaybedilen nüfus ile ilgili bir ipucu vermektedir.

İl Sayısı	İller (İlk 11 il+7 il)	Nüfus Büyüklüğü (kişi sayısı) 2022	Yüzölçümü (km2)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/km2) 2022	Ortalama Hane-halkı Büyüklüğü 2022	Yabancı Nüfus (kişi sayısı) 2022	Nüfus Büyüklüğü (kişi sayısı) 2023	Nüfus Farkı 2022-2023	Yıkık Yapı Sayısı	Acil Yıkılacak Yapı Sayısı	Ağır Hasarlı Yapı Sayısı	Orta Hasarlı Yapı Sayısı	Hafif Hasarlı Yapı Sayısı
1	Adana	2274106	13844	163	3.4	15320	2270298	-3808	31	36	2970	5037	39993
2	Adıyaman	635169	7337	90	3.9	1852	604978	-30191	5953	2329	20201	4629	38576
3	Diyarbakır	1804880	15101	120	4.43	1728	1818133	13157	45	59	5478	2789	48669
4	Elâzığ	591497	9383	70	3.1	4238	604411	12914	58	44	10693	307	9869
5	Gaziantep	2154051	6803	316	3.97	15567	2164134	10083	4060	1994	14047	5524	68429
6	Hatay	1686043	5524	289	3.65	5250	1544640	141403	13861	9037	56246	13032	117053
7	K.Maraş	1177436	14520	82	3.68	4547	1116618	-60818	7396	4423	35229	5987	79027
8	Kilis	147919	1412	104	3.46	1676	155179	7260	13	29	1106	486	11191
9	Malatya	812580	12259	69	3.3	4844	742725	-69855	5611	1841	35726	2490	52030
10	Osmaniye	559405	3320	179	3.46	934	557666	-1739	678	530	9010	1094	35006
11	Şanlıurfa	2170110	19242	116	5.12	8242	2213964	43854	707	730	8093	2806	120159
12	Batman	634491	4477	136	4.7	1033	647205	12714	1	0	61	18	909
13	Bingöl	282556	8003	34	3.4	487	285655	3099	11	4	1005	65	883
14	Kayseri	1441523	16970	85	3.2	20186	1445683	4160	13	29	1106	45	4273
15	Mardin	870374	8780	99	4.4	3506	888874	18500	4	0	272	14	997
16	Niğde	365419	7234	50	3	410	377080	11661	0	2	29	25	271
17	Sivas	634924	28164	22	3.1	7401	650401	15477	9	1	234	23	574
18	Tunceli	84366	7582	11	2.5	397	89317	4951	0	0	128	0	167
Toplam		18.326.849	189.955			97.618	18.176.961	149.888	38.451	21.088	201.634	44371	628076

Tablo 1: Depremden etkilenen nüfus (2022 ve 2023) ve hasar gören iller (Şenol Balaban, 2024b)

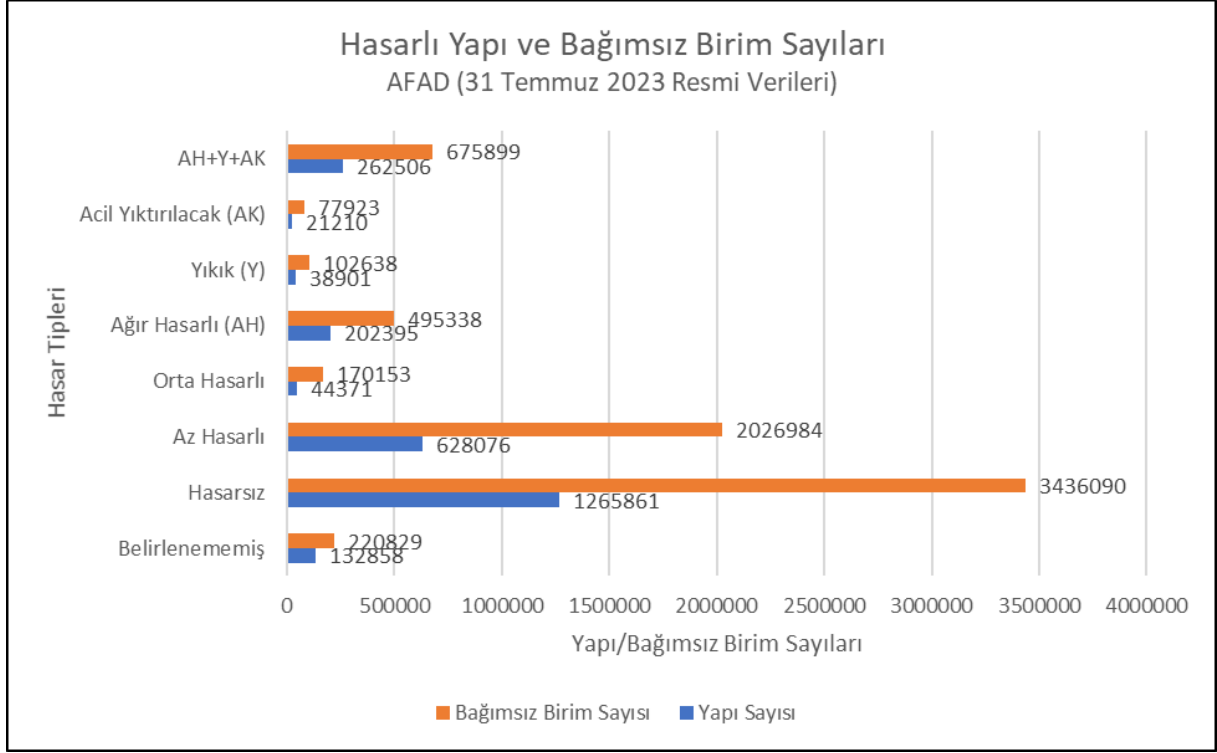

Şekil 2: Depremden etkilenen illerdeki hasarlı yapı sayıları (Yıkık, Acil Yıkılacak ve Ağır Hasarlı Yapı toplamı)

Şekil 3: Yıkık, Acil Yıkıtılacak ve Ağır hasarlı Yapı sayıları toplamalarının illere göre dağılımı

Depremi etkilediği 18 ilde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının kontrolünde yürütülen hasar tespit çalışmalarında ortaya çıkan hasar dağılımı bina ve bağımsız birim sayıları Şekil 3'te gösterilmektedir. Tablo 1'de görülebileceği gibi az ve orta hasarlı yapıların da olduğu düşünüldüğünde, çeşitli düzeylerde hasar alan yapı ve bağımsız birim sayısının toplamda daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 4: 18 İldeki Hasarlı Yapı ve Bağımsız Birim Sayıları (Şenol Balaban, 2024b)

Depremden hasar alan illerde ağır hasar, yıkık ve acil yıktırılacak kategorilerinde yer alan bağımsız birim sayısı toplam olarak **675 bin 899** olarak karşımıza çıkarırken buna **170 bin 153** civarında orta hasarlı binalar da eklendiğinde bölgede yaklaşık olarak **700 bin** civarı hane-halkının etkilendiği söylenebilir. Yeniden inşa çalışmalarında kalıcı konut ihtiyacının hak sahipliği bulunan afetzedelerin yanında ortaya çıkacak kiracılara yönelik sağlanması beklenen bir açığın da olacağı düşünülmektedir.

Hazine ve Maliye Bakanlığının yaptığı 30 Kasım 2023 tarihli araştırmaya göre 11 ildeki zarar dağılımı ve Türk Lirası tutarı yaklaşık 192 milyarı bulmaktadır (AFAD, 2024).

İLİN ADI	KONUT (Eşya)		İŞYERİ (Eşya)		TAŞIT		BINA ZARAR		TARIM HAYVANCILIK ZARARI		TOPLAM	
	TESPİT SAYISI	TESPİT EDİLEN TUTAR (TL)	TESPİT SAYISI	TESPİT EDİLEN TUTAR (TL)	TESPİT SAYISI	TESPİT EDİLEN TUTAR (TL)	TESPİT SAYISI	TESPİT EDİLEN TUTAR (TL)	TESPİT SAYISI	TESPİT EDİLEN TUTAR	TESPİT SAYISI	TESPİT EDİLEN TUTAR (TL)
Adana	3.426	283.816.405	34	1.954.412	37	6.682.347,58	3.384	2.838.022.533			6.881	3.130.475.697,58
Adıyaman	70.589	9.666.555.000	6.216	1.667.721.247	3.892	532.075.023,20	0	-			80.697	11.866.351.270,20
Diyarbakır	6.409	895.733.155	772	294.680.520	26	4.926.269,64	159.748	29.465.877.406,8			166.955	30.661.217.351,44
Elazığ	59	2.355.648,75	108	4.646.362,50	3	42.544,00					170	7.044.555,25
Gaziantep	115.142	4.655.016.323	10.195	412.166.800	7.782	314.623.151					133.119	5.381.806.274
Hatay	276.421	18.090.602.454,40	48.124	52.000.612.781,72	18.711	2.284.966.948,68		-			343.256	72.376.182.184,80
K.Maraş	80.860	5.613.606.854			5818	524.440.026					86.678	6.138.046.880
Kilis	918	19.629.986	18	301.799,35	47	1.741.440	17	81.200,00	6	88.400	1.006	21.842.825,35
Malatya	62.039	9.989.845.133,71	10.374	5.336.606.237,70	1.280	190.555.423,35	92.156	46.420.721.888			165.849	61.937.728.682,76
Osmaniye	10.682	115.245.065	335	15.437.672,43	532	26.245.614					11.549	156.928.351,43
Şanlıurfa	600	14.458.343,50	121	7.633.440,47	65	6.988.972					786	29.080.755,97
TOPLAM	627.145	49.346.864.368,36	76.297	59.741.761.273,17	38.193	3.893.287.759,45	255.305	78.724.703.027,8			996.946	191.706.704.828,78

Tablo 2: Hazine ve Maliye Bakanlığının harcamaları (HMB, 2023)

Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının yapmış olduğu harcamalar ise aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Destek Verilen İller	Personel Gideri	Araç/İş Makinesi	Konteyner	Altyapı	Beslenme	Diğer	Toplam Yapılan Harcama (TL)
Adana	115.842.278		845.000	3.107.396.102	4.383.612	32.742.489	3.261.209.481
Adıyaman	62.600.703		11.929.615	7.537.275.222	4.746.881	53.826.025	7.670.378.446
Diyarbakır	110.825.842			6.745.006.957	5.370.369	19.124.246	6.880.327.414
Elazığ	71.104.171			2.582.983.271	593.659	777.582.907	3.432.264.008
Gaziantep	103.721.632	80.240	4.955.000	23.830.309.457	6.037.964	75.195.637	24.020.299.930
Hatay	132.528.821		22.798.900	21.028.561.235	4.556.762	86.516.404	21.274.962.122
K.Maraş	91.364.204		8.760.000	27.417.399.470	4.572.265	62.049.593	27.584.145.532
Kilis	16.999.938			2.085.675.922	2.581.457	11.155.781	2.116.413.098
Malatya	75.322.576		19.840.000	17.310.930.450	2.643.013	51.087.637	17.459.823.676
Osmaniye	45.538.689		65.000	4.040.337.185	2.902.917	16.473.214	4.105.317.005
Şanlıurfa	47.807.770		2.770.000	3.449.062.842	2.729.872	25.434.808	3.527.805.292

Tablo 3: ÇŞİDB 6 Şubat 2023 depremleri harcamaları (AFAD, 2024)

Geçici barınma hizmeti kapsamında **477.952** kişi Kredi Yurtlar Kurumu (KYK) yurtlarında, **710.266** kişi MEB yurtlarında olmak üzere toplamda **1.188.218** kişi tesislerde barınmıştır. KYK yurtlarında kalan afetzedelere istekleri doğrultusunda **15 Ağustos** itibariyle kira ve konteyner desteği sağlanarak bu yerlerin eğitim ve öğretime hazırlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışma sonunda sağlanan imkanlarla KYK yurtlarında barınan afetzede bulunmamaktadır. **7 Şubat 2024** itibariyle, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tesislerinde **39** kişi, diğer kamu tesislerinde **801** kişi toplamda **840** afetzede tesislerde barınmaktadır. Altyapı ve güvenlik hizmetleri de dahil olmak üzere, sosyal donatıları (okul, mescit, oyun parkları, mobil mutfak, psikososyal destek hizmet alanları) ve sağlık ocağı ile **7 Şubat 2024** itibariyle gelinen noktada **414** konteyner kentte **215.109** konteyner kurulumu gerçekleştirilmiştir. Konteynerlerde **7 Şubat 2024** itibariyle **691.959** kişi misafir edilmektedir (AFAD, 2024).

18 il, **179** ilçe, **8.474** mahalle **2.472** köy için **30 Mayıs 2023** tarihinde başlayan hak sahipliği sürecinde **845.371** talep değerlendirilmiş ve taleplerin tümü (**30 Milyon** evrak) ilgili komisyonlar tarafından incelendiği belirtilmektedir. Bu taleplerin itiraz sonrası muhtemel dahil; **389.378**'i konut, **40.658**'i işyeri ve **11.531**'i ahır sayısının hak sahipliğine resmi olarak hak kazanmıştır. Ancak reddedilen talep sayısının **165.325** olduğu görülmüştür. **25.12.2023** tarihinde, 11 ilin tamamında 2 günlük ek başvuru itiraz sonuçları ilan edilerek sürecin tamamlanmasını takiben aşağıda belirtilen kalıcı kentsel ve kırsal konutlar Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından teslim edileceği belirtilmiştir (AFAD, 2024).

TOKİ tarafından teslim edilmek üzere bildirilen çok katlı kentsel konutlar; Hatay'da **6.572 konut**, Kahramanmaraş'ta **8.122 konut**, Malatya'da **5.140 konut**, Adıyaman'da **2.158 konut**, Gaziantep'te **10.090 konut**, Elazığ'da **2.255 konut**, Osmaniye'de **1.852 konut**, Diyarbakır'da **1.374 konut**, Şanlıurfa'da **1.208 konut**, Adana'da **1.589 konut**, Kilis'te **967 konut**, toplamda; **41.327 kentsel konut ve kırsal konutlar**; Hatay'da **703 konut**, Kahramanmaraş'ta **1.167 konut**, Malatya'da **1.041 konut**, Adıyaman'da **640 konut**, Gaziantep'te **608 konut**, Osmaniye'de **124 konut**, Diyarbakır'da **49 konut**, Şanlıurfa'da **106 konut**, Kilis'te **136 konut** toplamda; **4.574 kırsal konut** olmak üzere toplam; **45.901 konut** olacağı belirtilmektedir (AFAD, 2024).

2.2. Şehir, toplum ve belediyelere genel bakış

Raporun bu kısmında afet risk yönetimi yazını ve uygulamalarındaki güncel anlayışın özellikle şehir, toplum ve yerel yönetimler üzerinden anlatılması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda depremden sonra geçen zamanda sürecin nasıl yürütüldüğü güvenli ve dirençli kentleri üreten örneklerle kıyasla kısaca ele alınmıştır.

2.2.1. Afet Risk Yönetimi ve Dayanıklı Şehirler

Afet kayıp ve zararlarını en aza indirmek için gereken tüm tedbir ve müdahalelerin planlanıp aşamalarıyla uygulanması süreci “afet yönetimi” olarak tanımlanmaktadır (Şenol Balaban, 2023). Aslında bir olay afete hatta bir felakete dönüştüğünde onu yönetmek oldukça zor olsa da kavramsal olarak temel kabul edilen anlayış, olayların afet sayılmayacak düzeyde zararlarla atlatılmasına çalışmak için olaylar yaşanmadan önce (afet öncesi dönem) gerçekçi tahminler yapmak ve riskleri azaltıcı tedbirler alarak önlem ve hazırlıklı olma etkinliklerini (ör. tatbikatları) gerçekleştirmektir. Ancak bu uzun soluklu süreçte risklerin istenilen düzeyde azaltılamaması durumunda afet sırasında ve sonrasında etkinlikleri yönetebilecek eylemleri önceden belirlemek ve buna düzenli tatbikatlar ve bilinçlendirme çalışmalarıyla kurumsal, toplumsal ve ekonomik olarak hazırlık yapmak gerekmektedir. Dolayısıyla afet risklerinin yönetimi uzun soluklu, disiplinler ve siyaset üstü, etkin koordinasyonu gerektiren çok boyutlu bir süreçtir (Şenol Balaban, 2019b). Bu sürecin olayın yaşanmasından önceki risk azaltma hazırlıkları ne kadar yeterli ise afet sonrası görece az olan kayıpları yönetmek o kadar az eforla mümkün olacak ve daha hızlı iyileşme süreçleri yaşanacaktır (Şenol Balaban et al, 2024a). Günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde yaşanan afetler sonrası gözlemlenenler üzerinden varılan bu kavramsal anlayış; Birleşmiş Milletler eliyle 2015 yılındaki Sendai Çerçeve Sözleşmesi sonrası 15 yıl içinde (2030) dünya genelinde “kentleri dirençli hale getirmek” anlayışının yaygınlaşması için somut adımlar atmayı teşvik etmeye yönelmiştir (Şenol Balaban 2024c).

Burada birey ve toplumların hazırlığı kadar başta yerel yönetimler olmak üzere hazırlık yapmaları ve merkezi yönetimlerle eş güdümlü çalışmalarının yanında kamu ve özel sektörün bu eş güdümlü içinde aktif olmaları ve kendi kurumsal hazırlıklarının canlı tutulması tüm sistemin başarılı işleyişi açısından önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla; bu araştırma çalışmasında da odaklanıldığı üzere; afetlerden doğrudan etkilenebilecek şehirler, toplumlar ve yerel yönetimler olarak belediyelerin hazırlıkları, afet sırasındaki etkinlikleri ve afet sonrasında iyileştirme ve yeniden inşa aşamalarındaki katkıları, gelecekte yaşanabilecek olaylar karşısında eskisinden daha güçlü şehirler, toplumlar ve yönetimler olabilmeleri için oldukça önemlidir.

Sismik boşluk olduğu düşünülen ve yakın zamanda büyük bir depreme konu olabilecek Doğu Anadolu Fay bölgesinde bulunan Kahramanmaraş'ta 2019'da (Şenol Balaban, 2019a) tamamlanması ile başlayan ve sonrasında 81 ile yaygınlaştırılan ancak ne düzeyde etkili eylemlere dönüşerek riskleri azaltabildikleri henüz araştırılmamış olan İl Afet Risk Azaltma Planları, olaylar afete dönüşmeden alınması gereken eylemlerin bir önceliklendirmeye tabi tutularak programlı bir şekilde gerçekleştirilmesine ve böylece daha dayanıklı iller yaratılabileceği anlayışına dayanmaktadır. Ancak 6 Şubat 2023 depremlerine kadar geçen sürede aynı fay zonundaki diğer iller de dahil olmak üzere özellikle Kahramanmaraş'ta, depreme hazırlık konusunda gelinen noktada şehrin pek de fazla ilerleme kaydedememiş olduğunu bizlere göstermiştir. Dolayısıyla; aynı günde arka arkaya iki büyük deprem yaşayan,

etkileri bölgesel olarak 18 ilde büyük can ve mal kayıplarına yol açan 6 Şubat depremlerinde deprem sonrası acil müdahale aşamasını deneyimlemiştir. Bu aşamada; arama-kurtarma, ilk yardım ve tıbbi müdahale, iaşe ve geçici barınma hizmetlerinin sağlanması yoluyla afet sonrası can kurtarma ve hayatta kalanlara acil destek götürmeye çalışılmıştır. Sonrasında ise hayatta kalanların kendilerini toparlamasına yardım etmek ve deprem bölgesinde gündelik yaşamı en kısa sürede normale döndürmek için iyileştirme aşamaları ile kalıcı konutların inşasını içeren ancak toplumların ve şehirlerin eskisinden daha iyi bir şekilde kurulmasını gerektiren yeniden inşa aşaması için ortak aklın ve bilimsel düşüncenin kılavuzluğunda uzun ve akılcı bir süreç yönetimi gerekmektedir. Bu sebeple bahsedilen süreç halkın öncelikleri ve refahını ön planda tutan bir katılımcı anlayışla yapılmalıdır. Başta yerel yönetimler olmak üzere programlı bir biçimde kaynak yönetiminde önceliklendirmeler yapılması ve kamu yararı gözetilmesi büyük önem arz etmektedir.

Dünya örneklerine baktığımızda depremlerden ders alan ülkelerde topyekün bir anlayış değişikliğine gidilmesinin yanında yerelin katılımının ön planda olduğu yeniden inşa çabalarını görmekteyiz. Burada örneğin Japonya'daki 1995 Kobe Depremi sonrası mahalleli katılımı ile konunun uzmanlarının bir araya gelmesi ile uzun süren ancak tüm paydaşların katkılarıyla ortaya konulan bir şehir planı ile yeniden inşa çalışmaları yapılmıştır. O tarihten sonra özellikle yapı kodunun yenilenmesi ve sıkı denetimler sayesinde günümüze değin artık depremler dolayısıyla yaşanan yıkımlar Japon şehirlerinde azaltılabilmektedir. 2011 yılındaki Tohoku Depremi sonrası ise yaşanan tsunami ve nükleer felaket sonrası bağımsız uzmanlar topluluğunun önderliğinde neredeyse 10 yıla yayılan katılımcı bir süreç işletilmiş, yerel yönetimlerin afeti yaşayan alanlarda açtıkları danışma bürolarında halkın gelecekteki beklentileri, ihtiyaçları ve nasıl bir mahalle ve şehirde yaşamak istedikleri konusunda çok sık istişare toplantıları yapılarak mahallelerin yeniden inşası tamamlanmıştır⁵. Dolayısıyla sürecin, yerel paydaşların dahil edilmesiyle uzun zamana yayılması gözlemlenmiş ancak bu süre zarfında afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılandığı konforlu geçici barınma alanlarında yaşamlarını sürdürmeleri bu durumu kolaylaştırmıştır.

Türkiye'de ise On Birinci Kalkınma Planında vurgulanan risk azaltma planları konusunun bir politika olarak ortaya konulması gibi Özel İhtisas Komisyonları (ÖİK) marifetiyle Aralık 2022'de başlayan ve Ocak 2023'te tamamlanan ancak derlenmesi 6 Şubat depremleri sonrasında bulan On İkinci Kalkınma Planı'nda da Afet Yönetimi ÖİK'nin katkıları ile afetlere dayanıklı yaşam alanları ve sürdürülebilir çevre başlığı altında Sendai Çerçeve Sözleşmesi kararlarını merkezine alan pek çok politika ve tedbir ortaya konulmuştur. Deprem yaşayan bölgeyle ilgili olarak da; "Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin etkilerinin giderilmesi için iyileştirme çalışmalarının sürdürülmesi konusunda,

a) Yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında deprem bölgesindeki altyapıların afetlere karşı dayanıklılığı artırılacak, bölgenin sağlıklı ve dirençli dokusunun oluşmasına katkı sağlanırken aynı zamanda yeniden imar çalışmaları çerçevesinde yeşil dönüşümü teşvik edecek ve enerji verimliliğini artıracak yatırımlar desteklenecektir.

b) Deprem bölgesindeki altyapıların afetlere karşı dayanıklılığı artırılarak iyileştirilmesi için ayrılan finansman kaynakları çeşitlendirilecektir.

⁵ https://www.ggi.tohoku.ac.jp/pdf/tohoku_u_fukko_action_en.pdf

c) “Deprem hasarlarının telafisi amacıyla yürütülecek projelere öncelik verilecektir.” denilmektedir (Strateji Bütçe, 2024). Dolayısıyla; depremi yaşayan hasar görmüş illerde önümüzdeki dönemin buna göre planlanması ve programlanması öncelikler dahilinde Türkiye’nin kalkınmasının gündeminde olduğu anlaşılmaktadır.

Depremden sonra geçen 18 ayda etkilenen bölgedeki şehirler, yerel yönetimler ve toplum başta olmak üzere tüm Türkiye’de göçler, ekonomik etkiler gibi dolaylı olarak etkilenen diğer illerde de gelinen durumun genel bir analizi ve ileriye dönük olarak yapılması, gerekenleri bir öncelik sırasına göre ortaya koyabilmek her yerelin ihtiyaçlarına ve ilerlemelerine göre gerekli eylemleri gerçekleştirmenin yollarını aramak, önümüzdeki uzun yıllara yayılacak sürecin sağlıklı ilerlemesine de ön ayak olabilecektir. Ancak, sonraki bölümlerde daha detaylı ele alınacak olsa da yukarıda bahsedilen Japonya örneğinden farklı olarak 6 Şubat depremlerinden hemen sonra ilk kalıcı konutların yer seçiminin depremden neredeyse 18 gün sonra yapılması ve yine ilk kalıcı konutların temellerinin 22 gün sonra atılması ve bazılarının neredeyse 1 ay sonra inşaatlarının tamamlanması, 1 yıl sonra da yaklaşık 46 bin afetzede hak sahiplerine anahtarlarının teslim edilmesi⁶ sürecin Türkiye’de oldukça hızlı verilen kararlarla ilerlediğini göstermektedir. Oysa afet risk yönetiminde önde giden ülkelerde afetlere hazırlıkta yeniden inşa aşamasında olası yıkım durumlarında uygun zemin koşullarından kentin gelecekteki büyüme yönünü de dikkate alan alternatif şehir planlarının çalışılması, bunların daha detaylı olarak yerel paydaşlara sorularak geliştirilmesi gibi yöntemlerin olduğu ve bu tür çabaların deprem öncesinden daha dirençli ve güvenli yaşam alanlarının gelecek nesilleri de gözetten bir amaçla yapıldığı düşünülmektedir.

2.2.2. 6 Şubat Depremleri Sonrası Yaşanan ve Gelinen Süreçte Öne Çıkanlar

Depremin yaşandığı ilk andan sonra hem yaşanan durumu ve etkilerini ortaya koyabilmek hem de afet risk yönetimi açısından değerlendirmeye alarak ders çıkarabilmek için sürecin aşama aşama yönetimini çokça araştırmaya ve yerinde tespitte ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple; oldukça büyük bir alanı etkilemiş olan depremler sonrası özellikle acil müdahale aşamasında yerelde hayatta kalabilenlerin büyük bir kısmının da afetzede olması sebebiyle çevre illerden gelen hasar görmemiş kurum ve kuruluşlarca oluşturulmuş ekipler vasıtasıyla çoğunlukla gönüllü olarak bu tür çalışmalar yürütülmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalardan detaylı olarak incelemeye tabi tutulanlar, bu çalışma kapsamında iyileşme aşaması ile yeniden inşa dönemine yönelik çalışmalardır. Depremin birinci yılının ardından pek çoğu kamuoyu ile paylaşılmış bu çalışmaların listesi aşağıdaki gibidir:

⁶<https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremin-birinci-yilinda-46-bin-konut-hak-sahiplerine-teslim-ediliyor-834774.html>

Hazırlayan Kurum/kuruluş Adı	Yılları	Rapor Başlığı
Argüden Yönetişim Akademisi	2024	Afetten Kalkınmaya Sivil Etkileşim
Hatay Planlama Merkezi	2023, 2024	- Hatay İli Birinci Yıl İzleme Raporu - Hatay İli Afet Sonrası İyileşme Rehberi - Hatay İli Öne Çıkan Sorunlar ve İhtiyaçlar Raporu - Kamu Yönetimi ve Hukuk Bağlamında Afet Yönetimi - Mühendislik Çalışmaları Tematik Raporu
Strateji ve Bütçe Başkanlığı	2023, 2024	- 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu - Kahramanmaraş Ve Hatay Depremleri Yeniden İmar Ve Gelişme Raporu
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	2023	- Türkiye Deprem Sonrası İyileştirme ve Yeniden İnşa Projesi (TDİYP) - ÇŞİDB Kırsal Alanlarda Deprem İyileştirme ve Yeniden Yapım Projesi (KADİYAP), Yeniden Yerleşim Çerçevesi
TEPAV	2023, 2023	- 2023 Yılında Gerçekleşen Kahramanmaraş Merkezli Deprem Etkileri ve Politika Önerileri - “Depremi İlk Yılı Geride Bırakırken”
TMMOB	2023	6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Raporu
Türkiye Belediyeler Birliği	2023	6 Şubat 2023 Asrın Afeti Kahramanmaraş Depremleri İstişare Toplantıları
İLBANK	2023	Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, “Türkiye Cumhuriyeti Türkiye Deprem İyileştirme ve Yeniden İnşa Projesi, Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planı (ÇSTP)”
İBB İPA	2023	Kahramanmaraş Depremi Tespit Ve Değerlendirme Raporu
TOKİ	2023, 2024	TOKİ E-Dergisi (Deprem sonrası yapılan çalışmaların takibi)

Tablo 5: Deprem sonrası yapılan çalışmalar

Yukarıdaki çalışmalar incelendiğinde; deprem bölgesinde yapılan araştırmalarla ilgili olarak depremin ilk yılının ardından aşağıdaki tespitler ve öneriler özetle şöyledir:

- Hazine ve Maliye Bakanlığının 15 Ocak 2024 tarihinde yapmış olduğu açıklamada, depreme ilişkin 2023 yılı sonuna kadar yapılan harcamanın yaklaşık 950 milyar TL (milli gelirin %3,7'si) olduğu ifade edilmiştir.

- Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) açıkladığı verilere göre deprem bölgesinin tamamında özel işyeri sayılarında azalma yaşanmış, özellikle Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya’da bir önceki yıla göre %60'lara varan oranlarda azalmıştır.
- Bir yılın sonunda devam eden yoğun inşaat faaliyetlerine rağmen bölgenin normal hale geri dönmesinin uzun bir zaman alacağı düşünülmektedir. Bölgenin iş gücü anlamında büyük oranda zayıflaması nedeniyle deprem bölgesine ayrıcalıklı istihdam politikaları geliştirilmesi gerekmektedir.
- Deprem bölgesinde ihtiyaç duyulan konut, köy evi ve ticari alan sayıları Ocak 2024'te TOKİ tarafından paylaşılmıştır. Bunun 46 bini kalıcı konut olarak ilk yılın sonunda sahiplerini bulmuştur. Ağustos 2024 tarihi itibarıyla deprem bölgesinde her ay 25-30 bin konutu etaplar halinde tamamlama planı bulunmaktadır. Bu ay itibarıyla 20 bin konutu bitirmek hedeflenmektedir. Pek çok ilde uydu kent olarak TOKİ konutlarının planlandığı deprem bölgesinde 2025 yılının sonuna kadar tüm konutların tamamlanmasını hedeflendiği belirtilmektedir.

ŞEHİR	KONUT	KÖY EVİ	TİCARİ ALAN
ADİYAMAN	41.171	23.640	17.392
HATAY	220.066	34.129	55.677
KAHRAMANMARAŞ	82.104	30.310	34.504
MALATYA	77.717	25.302	27.400
ADANA	18.583	2.438	1.744
OSMANİYE	13.646	6.856	3.650
GAZİANTEP	29.315	12.607	17.600
ŞANLIURFA	13.782	3.000	3.641
DİYARBAKIR	19.351	2.361	3.167
KİLİS	733	2.628	697
ELAZIĞ	20.261	-	4.528

Tablo 6: Depremden etkilenen bölgede illere göre ihtiyaç duyulan yapı sayıları

- 2022 yılında Dünya Bankası tarafından Türkiye'ye sağlanan fon ile "Türkiye Deprem, Sel ve Orman Yangınları Acil İmar Projesi" başlatılmıştır. 6 Şubat depremleri sonrası bu fondan pek çok kırsal konutun yeniden inşası finanse edilmektedir.
- Ocak 2024 itibarıyla 104.881'i kırsal bölgelerde ve 282.895'i kentlerde olmak üzere toplam 387.776 hak sahibi vardır. Ayrıca, yerinde dönüşüm için 123.694 başvuru alınmıştır. Kentsel alanlardaki afet konutlarının ağırlıklı olarak TOKİ ve Emlak Konut GYO eliyle, kırsal konutların ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü marifetiyle yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Hak sahipleri için kalıcı afet konutları, ticarethaneler ve ahırlar iki yıllık bir süre içerisinde tamamlanmış olacağı belirtilmektedir. Merkezi Yönetim Bütçesinden AFAD'a; Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, TOKİ, Emlak Konut GYO, İLBANK, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü aracılığıyla 2023 yılında afet konutu yapımı ve altyapı giderlerinde kullanılmak üzere 811 milyar TL tahsis edilmiştir.

3. MEVCUT DURUM DEĞERLENDİRMESİ VE TESPİTLER

Deprem bölgesinde ziyaret edilen 4 il için mevcut durum değerlendirmesi "şehir", "toplum ve insan refahı", "belediyeler" ve "kamu yönetimi ve paydaş ilişkileri" olmak üzere 4 tema bağlamında yapılmıştır.

3.1. Şehir

Deprem bölgesinde veriler il özelinde farklılık göstermekle birlikte şehirler, ilçe ve mahalle düzeyinde farklı düzeylerde hasar almıştır. Şehirlerdeki barınma alanları, altyapı, sosyal donatı alanları ve diğer kentsel bileşenler zarar görmüştür. Ulaşım altyapısında bozulmalar meydana gelmiştir. Bu bozulma sebebiyle donatı alanlarına erişim de sorunlu hale gelmiştir.

3.1.1. Kentsel Planlama

- Saha ziyaretleri kapsamında şehirlerde bütünsel bir planlama anlayışının olmadığı gözlemlenmiştir. Sahada ziyaret edilen tüm şehirlerde deprem sonrası planlama süreçlerinde mekânsal planlamada bütünlük bir revizyon yapılmadığı ve bu süreçlerin yerelden uzakta, merkezi yönetim bakış açısıyla ve parçacı yürütüldüğü görülmüştür. Gününbirlik ve parçacı çözümlerle yeniden yapılaşmanın uzun vadeli süreçte şehirlerde yeni sorunlara ve risklere yol açacağı düşünülmektedir.
- Ziyaret edilen şehirlerde depremdeki yıkımlardan dolayı şehir silüeti zarar görmüştür. Hatay şehir merkezi tamamen yıkılmış ve şehrin tarihi ve kentsel dokusu zarar görmüştür. Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya'da ise yıkımlar genellikle ilçelerde ve şehir çeperlerinde meydana gelmiş olmakla birlikte şehir merkezinde de birçok bina yıkılmış ve aynı zamanda hasarlı durumda/terk edilmiş olan birçok bina olduğu da görülmüştür.
- Ziyaret edilen şehirlerde projeler incelendiğinde tek tip bir yapılaşmaya gidildiği, şehrin tarihi kültürel dokusunun göz önüne alınmadığı ve bu projelerde kentlilerin ihtiyaç duyacağı sosyal donatı alanlarına yeterince yer verilmediği gözlemlenmiştir.

- Kahramanmaraş özelinde fay hattının imara açılması hususunda kurumlar arasında bir anlaşmazlık olduğu gözlemlenmiştir. Fay hattı üzerinde bir yapılaşmaya gidilmesinin ilerleyen dönemlerde nasıl bir etki yaratacağı tartışma konusudur.

3.1.2. Geçici Barınma Alanları

- Yaşanan yıkımlardan dolayı halk 18 aydır geçici barınma alanlarında yaşamlarını idame ettirmek durumunda kalmıştır ve ilerleyen süreçte de uzun bir süre daha burada yaşamaya devam edecekleri görülmüştür. Ziyaret edilen 4 ilde de geçici barınma alanı olarak konteyner kentler kullanılmakla birlikte Hatay'da halen bir kısım vatandaşların çadırlarda yaşadığı bilgisine de ulaşılmıştır.
- 18 ayın sonunda yapılan bu çalışma ile görülmüştür ki şehirlerde yapı stoğunun ve altyapıların halkın taleplerini karşılaması için uzunca bir zaman gerekmektedir. Bu da geçici barınma alan planlamasının iyi bir şekilde kurgulanması gerektiğini göstermektedir. Konut tamamlansa dahi altyapının yapılmamış olması kalıcı konutlara geçişi imkansız kılmaktadır.
- Geçici barınma alanlarında şehirlerde ortak gözlemlenen sorunlar vardır. Ziyaret edilen konteyner kentlerdeki konteynerlerin fiziki bakıma ihtiyacı bulunduğu ve planlamanın da sorunlu olduğu görülmüştür.
- Mahremiyet gözetilmeden birçok konteynerin yerleşimi dip dibe bir şekilde planlanmıştır.
- Konteynerlerde yaşayan halk, kendi mahrem alanını oluşturmak için konteyner alanlarının önünü kapatma yoluna gitmiş ve bu durum konteynerler arasındaki yol genişliğinin azalmasına ve ulaşım imkanlarının zorlaşmasına sebep olmuştur.
- 18 aydır kullanılmakta olan konteynerlerin fiziki açıdan yıpranmalar yaşadığı gözlemlenmiş ve kış dönemi gelmeden çatı vb. bakımlarının yapılarak yağış ve soğuk hava koşullarına hazırlanması gerektiği görülmüştür.
- Malatya'da ziyaret edilen Teknokent konteyner kentinin diğer şehirlerdeki konteyner kentlere nazaran fiziki ve güvenlik anlamında daha iyi koşullara sahip olduğu görülmüştür fakat paydaşlardan alınan görüşler doğrultusunda her konteyner kentin hem planlama anlamında hem de fiziki koşullar anlamında aynı olmadığı saptanmıştır.
- Konteyner kentlerde su açısından yokluk yaşandığı gözlemlenmiştir.

3.1.3. Kalıcı Konutlar

- Deprem bölgesinde kentsel alanda yeniden yapılaşmanın önünü açan en önemli etkenlerden biri de rezerv alanlarının belirlenmesi hususudur. Saha ziyareti kapsamında ziyaret edilen 4 şehirde de rezerv alanlarının belirlenmesine ilişkin sürecin şeffaf yürütülmediğine dair şüphecilik ve güvensizlik duygusunun hakim olduğu gözlemlenmiştir. Rezerv alanlarında "Mülkiyet hakkı korunacak mı?" sorusunun halk üzerinde kesin bir yanıt bulamadığı konusu toplantılarda sık sık dile getirilmiştir.

- Rezerv alanların belirlenmesine ilişkin kesin kriterlerin bulunmaması, az ve orta hasarlı yapı sahibi olan hak sahipleri için güçlendirme ve tadilat çalışmalarının yapılmasını engellemektedir.
- Ruhsat alma süreçlerinin zorluğu ve rezerv alanı belirlenmesindeki şeffaf olmayan süreç, yerel halkı konteyner kentlerde yaşamaya mahkum bırakmakta ya da kırsal alanda kaçak bir şekilde yapılaşmaya itmektedir. Bu durumun ileride başka bir afetle karşı karşıya kalındığında başkaca felaketleri doğuracağı düşünülmektedir.
- Rezerv alanların belirlenmesinde mevcut yollar ve altyapının göz ardı edildiği ve bu rezerv alan yerlerinin ve sınırlarının sürekli olarak değiştiği ifade edilmiştir.
- Adıyaman'da tarım arazilerinin konut amaçlı kullanıma açılması kararının verildiği ve bu durumun hem tarım alanlarının amacı dışında kullanılmasına neden olduğu hem de nitelikli konut alanlarının oluşmasına engel olduğu toplantılarda dile getirilmiştir.
- Kentsel alan ve kırsal alandaki sorunlar da birbirinden ayrılmaktadır. Barınma sorunu sebebiyle şehirlerde özellikle kırsal bölgelerde kaçak yapılaşmanın hızla arttığı gözlemlenmiştir.
- Depremden sonra kırsal alanlarda yapılaşmanın artmasıyla birlikte bu alanlarda altyapı ihtiyacı da artmıştır.

3.1.4. Kentsel Hizmet Alanları

- Şehirlerde açık yeşil alan eksikliği görülmüştür. Şehirlerde yürüyüş yapılacak, bisiklet sürülecek alanların bulunmadığı ve halihazırda var olan parkların da yanlış kararlar sebebiyle verimli bir şekilde kullanılmadığı gözlemlenmiştir.
- Şehirlerde halkın ihtiyacını karşılayacak düzeyde sosyal tesisler bulunmamaktadır. Sosyal tesislerin yeniden inşası ve mevcutların güçlendirilmesi gerekliliği görülmüştür.
- Hastaneler, aile sağlığı merkezleri ve eczaneler gibi sağlık tesisleri depremde ciddi zarar görmüştür ve sağlam kalan yapıların halkın ihtiyacını karşılamakta yetersiz olduğu görülmüştür.
- Eğitim tesislerinin de depremden etkilendiği ve birçok okul binasının kullanılamaz hale geldiği görülmüştür.
- Konteyner kentlerdeki sosyal kültürel faaliyet alanlarının ihtiyacı karşılar nitelikte olmadığı da gözlemlenmiştir. Bu tür faaliyet alanlarının çeşitlendirilmesi ve sayısının artırılması gerektiği gözlemlenmiştir.

3.1.5. Ulaşım

- Sahada ziyaret edilen tüm şehirlerde ulaşım altyapısının ciddi anlamda zarar gördüğü gözlemlenmiştir. Yol bakım çalışmalarının geçen 18 ay içerisinde büyük oranda yapıldığı fakat özellikle Hatay'da halen yolların büyük oranda bozuk veya kapalı olduğu ve Kahramanmaraş'ın deprem merkezi olan ilçelerinde de yolların iyi durumda olmadığı görülmüştür.

- Hasar gören yolların onarımının hızlandırılması, yol genişletme çalışmalarının yapılması gerekliliği gözlemlenmiştir.
- Ulaşım yollarının şehirlerdeki araçları taşıma kapasitesi çok yetersizdir. Özellikle Hatay ve Adıyaman'da şehre giriş ve çıkışlar için tek bir yol bağlantısı bulunmaktadır. Şehir içinde ana arterlere alternatif güzergahların düzenlenmesinin ve şehirlerarası yollarda alternatif giriş ve çıkış noktalarının belirlenmesinin gerekli olduğu görülmüştür.
- Şehir içi ulaşımda kullanılan toplu taşıma araçlarının yetersiz olduğu görülmüştür. Özellikle Hatay'da şehir sakinlerinin çok kısa mesafeler için bile birçok kez aktarma yapmak zorunda kaldığı ve bu yolculuğun çok uzun saatler sürdüğü saptanmıştır.
- Toplu taşıma hizmetlerinde gerekli düzenlemeler yapılarak araç sayılarının ve sefer sıklığının artırılması ihtiyacı olduğu gözlemlenmiştir.
- Otopark sorunları yaşandığı ve vatandaşların belediyeden uygun ve kalıcı çözümler beklemekte olduğu görülmüştür.
- Depremde bazı havalimanlarının (ör. Hatay) zarar gördüğü ve buraların yeniden inşa edilirken gelecek afet risklerine göre uygun yer ve biçimde yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmüştür.

3.1.6. Altyapı

- Binaların üzerine kurulan bazı istasyonları deprem sebebiyle zarar görmüştür. İnternet altyapısının da buna bağlı olarak sık sık kesintiye uğradığı gözlemlenmiştir.
- Depremde su ve kanalizasyon altyapısı zarar görmüştür. Ziyaret edilen şehirlerde içme suyu kaçaqları ve kanalizasyon problemlerine rastlanmıştır.
- Depremde verdiği zararın yanı sıra hasarlı yapıların kontrolsüz ve bilinçsiz bir şekilde yıkımı sırasında da altyapı ve üst yapının hasara uğradığı görülmüştür.
- Konteyner kentlerde su altyapısının yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.
- Özellikle Hatay'da yaşayan halkın konteyner kentin ortasındaki tek bir su sebilinden her gün kendi konteynerlerine içme suyu taşıdıkları gözlemlenmiştir. Aynı zamanda konteynerlere gelen sularda ise sık sık kesilme yaşandığı belirtilmiştir. Örneğin; İstanbul Sanayi Odası (İSO) Konteyner Kentinde pompalara ve otoklorlama cihazlarına ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

3.1.7. Çevresel Sorunlar

- Saha ziyaretlerinde şehirlerde deprem sonrasında hem enkaz hafriyatlarından kaynaklanan hem de yeni yapılan inşaat şantiye alanlarından kaynaklanan birçok çevresel sorun olduğu gözlemlenmiştir.
- Hava kirliliği, gürültü kirliliği, evsel ve enkaz atıkların yönetimi, asbest sorunu karşılaşılan başlıca çevresel sorunlardandır.
- Enkaz atıklarından kaynaklı asbestin ilerde büyük sağlık sorunlarına yol açacağı endişesi gözlemlenmiştir.

- Enkaz hafriyatındaki toz bulutu içindeki organik malzemelerin çürümesi nedeniyle hem insan sağlığını etkilemekte hem de araç gereçlere zarar vermektedir.
- Şehirde kaçak moloz dökümlerinin yapıldığı ve bu moloz dökümlerinin hayvan ve bitkiler olmak üzere doğal hayatı önemli ölçüde etkilediği gözlemlenmiştir.
- Konteyner kentlerde atıkların daha düzenli toplanması gerekliliği gözlemlenmiştir. Paydaş toplantılarında belediyelerin çöp toplama konteynerlerine olan ihtiyacı dile getirilmiştir.
- Enkaz kaldırma çalışmalarının büyük bir kısmının bitmiş olduğu fakat halen devam eden yıkım çalışmaları olduğu ve enkaz kaldırma işleminin toz ve çamur oluşumuna neden olduğu görülmüştür.
- Yıkım ruhsatı olmadan hafriyat kaldıran ve yerinde ayrıştırma yapan firmalar olduğu dile getirilmiştir.

3.2. Toplum ve insan refahı

- Halkın en büyük beklentisi barınma olarak ön plana çıkmaktadır. Barınma sorunu, depremden bu yana 18 ay geçmesine rağmen tam anlamıyla çözülememiş olup vatandaşların bu konudaki endişeleri her geçen gün artmaktadır.
- Sağlık hizmetlerine erişim konusunda ülke genelinde yaşanan randevu bulamama sorununa ek olarak bölgede uzman doktor sayısının giderek azaldığı, düzenli hasta ve hastalık takibi gerektiren durumlarda doktor yetersizliğinin olduğu, hastaneler, aile sağlığı merkezleri ve diğer sağlık kuruluşlarının fiziki kapasitelerinin de henüz istenen seviyeye ulaşamadığı belirtilmiştir.
- Psiko-sosyal destek, bölgede önemli ihtiyaçlardan biri olarak görülmektedir. Bakanlık, belediyeler, STK'lar eliyle bu destekler verilmeye devam etse de yeterli olmadığı, daha kapsamlı ve düzenli desteklerin verilmesi gerektiği anlaşılmıştır.
- Bölgenin bir diğer sorunu depremin etkilerinin yanı sıra zorlaşan ekonomik şartlar nedeniyle baş gösteren geçim sıkıntısıdır. Her kesimden insan, geçim noktasında yaşadıkları sıkıntıları dile getirmiş ve bölgenin yeniden ayağa kalkması için yardımların ve teşviklerin artırılmasını talep edilmiştir.
- Eğitim konusunda hem fiziki altyapı yetersizliği hem de yetersiz öğretmen ve personel sayısı sorunu öne çıkmaktadır. Birçok bölgede yıkılan okullarda eğitim gören öğrenciler sağlam kalan okullara taşınmış ve bu durum birtakım sorunlara neden olmuştur. Üniversite öğrencilerinin yurt sorunu da halen devam etmektedir. Tercih döneminde deprem bölgelerinde yer alan yükseköğrenim programlarını seçen öğrenciler yurt bulamamakta veya şehirlerdeki yüksek kira ücretlerinden dolayı ev bulma sıkıntısı yaşamaktadırlar.
- Bölge insanının en çok şikayet ettiği bir diğer sorun ise; nitelikli göç verilip nitelsiz göçün alınmasıdır.
- Deprem şehirlerinde bağımlılık, şiddet ve istismar gibi vakaların arttığı bildirilmiştir. Kırılgan gruplara yönelik çalışmaların yetersiz olduğu ve önceliklendirilmediği

vurgulanmıştır. Sosyalleşme imkanlarının kısıtlılığı ve kültürel etkinliklerin çok az olması bölge insanının psikolojik iyileşmesini yavaşlamaktadır.

3.2.1 Barınma

- **DASK Tazminatı Ödemesinde Yaşanan Sorunlar:** Bankalar tarafından kullanılan konut kredileri ile bağlantılı olarak Zorunlu Deprem Sigortası yaptırılması gerekmektedir. Konut kredisi ile alınan bir taşınmaz üzerinde bankanın ipoteğinin bulunması halinde DASK tazminat ödemesinin daire maliki yerine bankaya ödenmesi sorununun olduğu belirtilmiştir. Yürürlükteki mevzuata göre, poliçe üzerinde ya da tapu belgesinde ipotek bulunması durumunda, rehin alacaklısı banka, açık ve şartsız muvafakat ediyor ise tazminat ödemesi, tapu ya da veraset ilamındaki hak sahibine; ancak banka buna muvafakat etmiyor ise tazminat ödemesi, ipoteği bulunan bankaya yapılmaktadır.
- **Rezerv Alanlar:** Rezerv alan belirlemesi yapılırken mikro ölçekteki kültürel dokunun göz ardı edildiği ve farklı yaşam tarzına sahip mahallelerin aynı rezerv alana dahil edilmesinin çeşitli sosyal sorunlara neden olabileceği anlaşılmıştır.
- **Hak Sahipliği:** Hak sahipliğinde resmi süreçlere halkın güveninin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Vatandaşlar, hak sahipliklerinin zarar görmemesi için ikametlerini değiştirmeden başka bölgelere göç etmişlerdir. Kiracılar için hak sahipliği bulunmamakta, yalnızca tapu sahipleri hak talebinde bulunabilmektedir. Hak sahiplerinin yeterince bilgilendirilmediği ve devlet kurumlardan alınan bilgilerin farklı, yanlış veya eksik olduğu iddia edilmektedir.
- **Konteyner Kentler:** Geçici barınma alanlarında gıda ihtiyacı ve talebi halen devam etmektedir. Konteyner bölgelerinde trafiğin düzenlenmesine ihtiyaç vardır. Geçici konutların su altyapısı ve katı atığın toplanması konusunda yaşanan problemler, özellikle yüksek konumlu alanlarda belirgin hale gelmiştir.
- **Altyapı:** Altyapı ve kanalizasyon yapım süreçlerinin başlaması gerektiği, aksi takdirde ciddi sağlık sorunlarının ortaya çıkabileceği öngörülmüştür. Depremden önce ticaret alanı olarak kullanılan bölgeler şu an konut alanı olarak planlanmıştır. Bu durumun ticaret ve konut alanlarının yerinde dönüşüm sürecinde hak kayıplarına yol açabileceği düşünülmektedir. Yerinde dönüşüm için sağlanan hibe ve kredi miktarlarının yetersiz olduğu, yapı maliyetlerinin ise çok yüksek olduğu halkın şikayet ettiği konulardandır. Barınma alanlarında sağlık ve güvenlik sorunları yer yer devam etmektedir.

3.2.2 Sağlık hizmetlerine erişim

- **Sağlık hizmetlerinin yetersizliği:** Pandemi döneminde yaşanan aksaklıklar, deprem sonrasında sağlık hizmetlerinin ne denli önemli olduğunu ve mevcut yetersizlikleri ortaya koymuştur. Aile sağlığı merkezleri ciddi şekilde zarar görmüş, bu durum küçük ölçekli ve farklı noktalarda yeni hastaneler ve sağlık merkezleri kurulması gerekliliğini gündeme getirmiştir.

Deprem sonrasında doktorların şehirlerden göç etmesi sağlık hizmetlerinin aksamasına yol açmış ve kronik hastalıkların takibini güçleştirmiştir. Sağlık Bakanlığına bağlı ölüm, ampute ve engelli sayıları gibi verilere ilişkin tutarlı bilgilere ulaşılamaması, veri

sistemlerindeki ciddi eksiklikleri ve hataları göstermektedir. Engelli ve ampute vatandaşlar için özel sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştıracak bir sağlık kampüsünün oluşturulması, büyük bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

- **Sağlık yapıları ve sivil katılım:** Şehir planları yapılırken halkın görüşlerine başvurulmaması büyük sorunlar yaratmakta ve halkın ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır.
- **Sağlık hizmetlerinde zorluklar:** Hastanelerden randevu almak oldukça zor olup, alınan randevular çok geç tarihlere verilmektedir. Sonuçları göstermek için tekrar hastaneye gitmek de uzun süre beklemeyi gerektirmektedir. Sağlık çalışanlarının da depremzede olması, bu hizmetlerdeki aksaklıkları daha da derinleştirmektedir. Konteyner kentlerde sağlık ocakları henüz çok yeni hizmete girmiş ve öncesinde tüm sağlık ihtiyaçları için hastaneye gitmek zorunlu hale gelmiştir.
- **Çevresel tehditler:** İçme suyu konusunda bazı bölgelerde sorunların olduğu ve halk sağlığını tehlikeye atan düzeyde kirli su kaynakları bulunduğu anlaşılmıştır. Bina yıkımlarından oluşan toz, duman ve diğer zararlı etmenler, halk sağlığını tehdit etmekte ve ilerleyen dönemde akciğer sorunlarına yol açabileceği endişesi taşınmaktadır. Asbest riski, kirli su kaynakları ve devam eden yıkım, enkaz, molozlar nedeniyle ciddi bir tehdit olarak görülmektedir.

3.2.3 Psiko-sosyal destek

- **Psiko-sosyal ve Ruhsal Destek İhtiyacı:** Deprem sonrası yeniden yapılanma ve iyileştirme sürecinde psiko-sosyal destekler en çok ihtiyaç duyulan hizmetler arasında yer almaktadır. Yetişkinler dahil birçok insanda deprem fobisinin halen güçlü bir şekilde yaşandığı gözlemlenmiştir.
- **Çocuklar, Gençler ve Ailelerin Rehabilitasyonu:** Depremden en çok etkilenen gruplardan biri çocuklardır. Yaşam koşullarının zorluğu, eğitimdeki aksaklıklar ve göç nedeniyle çocukların uyum sorunları yaşaması önemli sorun alanlarından biridir. Deprem bölgesinde öğretmen açığı bulunmaktadır ve gençlerde antidepresan kullanım oranları artmıştır. Bu durum yaşanan travmanın boyutlarını göstermektedir. Toplumsal iyileşmenin sağlanabilmesi için yalnızca çocuk ve gençlerin değil, ebeveynlerin de rehabilite edilmesi gerekmektedir. Ailelerin bütünlüğünün korunması ve aile içi iletişimin güçlendirilmesi, toplumsal iyileşmenin anahtarı konumundadır.
- **Toplumsal Dayanışma:** Halkın psikolojik durumu, yapılan çalıştaylarda büyük bir önemle ele alınmıştır. Psiko-sosyal desteklerin belediyeler tarafından özellikle de geçici barınma alanlarında verilmesi kritik bir ihtiyaçtır. Şehirlere yönelik aidiyet çalışmalarının yapılması ve geri göçün teşvik edilmesi, toplumsal dayanışma ve iyileşmenin daha da güçlenmesine yardımcı olacaktır.

3.2.4 Eğitime erişim

- **Yüz Yüze Eğitim ve Barınma Sorunları:** Üniversiteler, yeni döneme yüz yüze derslerle başlayacağını açıklamıştır. Ancak, bina stokunun azalması nedeniyle üniversite öğrencileri için ciddi barınma sıkıntıları ortaya çıkmıştır. Bu durum, öğrencilerin eğitim

süreçlerini olumsuz etkileme potansiyeline sahip ciddi bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

- **Yurt Sorunu:** Üniversite öğrencilerinin yurt ve barınma imkanlarına olan ihtiyacı, mevcut koşullar altında daha da elzem hale gelmiştir. Barınma sorunlarının çözümü, öğrencilerin eğitim hayatlarının kesintisiz devam edebilmesi için öncelikli bir ihtiyaç olarak belirlenmelidir.

3.2.5 Bakım sorumluluğu

- **Kadınların Artan Sorumlulukları:** Deprem sonrasında, kadınların üzerine aşırı derecede iş yükü bindiği gözlemlenmiştir. Yaşlılar, engelliler ve çocuklar gibi bakıma muhtaç grupların sorumluluğu daha fazla kadınların üzerine kalmıştır. Bu sebeple kadınlar bir araya gelemez ve üretmez hale gelmiştir.

3.2.6 Geçim sıkıntıları

- **Mücbir Sebep:** Van depremi sonrası 5 yıldan daha fazla devam eden mücbir sebep uygulamasının, Kahramanmaraş depremleri sonrası 2 yıl ile sınırlı kalması, esnafın en büyük şikayetlerinden birisidir. Bu uygulamanın sona ermesiyle birçok KOBİ ve esnaf, SGK primlerini ödeyemeyecek duruma geleceğinden, işçi çıkarmak zorunda kalacaklarını dile getirmektedirler. Mücbir sebep uygulamasının devam etmesi talebi, bölgedeki birçok kesim tarafından tekrar tekrar gündeme getirilmiştir.
- **İşsizlik ve Nitelikli İş Gücü Kaybı:** Deprem sonrası yaşanan geçim sıkıntıları, özellikle gençler arasında işsizlik sorununu derinleştirmiştir. İş bulamayan gençlerin başka illere göç etmesi, bölge halkı tarafından nitelikli iş gücünün kaybı olarak değerlendirilmiştir. Birçok sektörde yetkin işçi, usta ve zanaatkar bulunamadığı konusunda şikayetler vardır.
- **Kadınların Çalışma Hayatına Dahli:** Kadınların sahip olduğu kooperatifler ve üretim alanları, deprem sonrasında ellerinden alınmış ve henüz geri verilmemiştir. Bu durum, kadınların ekonomik faaliyetlerine devam etmelerini zorlaştırmaktadır. Kadınlar, üretime katılmak ve çalışmak istemekte, ancak mevcut durumda ikinci planda kalmaktadırlar. Kadın Girişimciler Derneği gibi kuruluşlar tarafından verilen girişimcilik eğitimleri önemli bir rol oynasa da yeterli düzeyde değildir.
- **Yerel Ekonominin Canlandırılması:** Bina stokunun eski haline getirilmesi, hem barınma ihtiyacının karşılanması hem de küçük ve orta ölçekli işletmelerin toparlanması için kritik bir öneme sahiptir. Deprem sonrası yerel ekonominin yeniden canlandırılması, geçim sıkıntılarını hafifletmek için elzemdir. Halkın öncelikli talebi, yerel üretici ve işletmelerden tedarik yapılması yönündedir.

3.2.7 Bağımlılık, şiddet ve istismar

- **Bağımlılık:** Deprem sonrası ortaya çıkan en ciddi sorunlardan biri bağımlılık ve madde kullanımı olarak öne çıkmaktadır. Uyuşturucu kullanımının yaygınlaşması, toplumun sosyal yapısını bozmakta ve güvenlik sorunlarını artırmaktadır.
- **Şiddet:** Özellikle genç kadınlar ve çocuklara yönelik taciz ve şiddet olaylarında artış olduğu bildirilmiştir. Bu durum, toplumun ahlaki yapısının zayıflamasına ve sosyal

karmaşanın derinleşmesine yol açmaktadır. Sokak aydınlatmalarındaki hasarların onarılmaması güvenlik endişelerinin artmasına neden olmuştur.

- **İstismar:** Deprem sonrası nitelikli göç verilmesinin artışı ve niteliksiz göç alımı toplumdaki sosyal dokunun daha da zayıflamasına yol açmış ve istismar vakalarının artmasına zemin hazırlamıştır.

3.2.8 Kadın, çocuk, engelli ve yaşlı gibi kırılgan gruplara özel durum

- **Engelli Bireyler İçin Özel İhtiyaçlar:** Deprem sonrası, otizmli vatandaşlar ve diğer engelli bireyler için özel ihtiyaçlarına yönelik sorunlar artmıştır. Sosyal aktivite alanlarının eksikliği, bu bireylerin karşılaştığı zorluklar arasında öne çıkmaktadır. Engelli bireyler için bir yaşam köyü inşa edilmesi sosyal, fiziksel ve psikolojik gereksinimlerine yanıt vermek açısından büyük önem taşımaktadır.
- **Erişim ve Altyapı Sorunları:** Deprem sonrası şehirlerdeki büyük enkaz ve inşaat sahaları, engelli vatandaşların şehir içinde erişimlerini zorlaştırmıştır. Örneğin; Adıyaman Belediyesine ait Engelsiz Yaşam Merkezi mevcut kapasitesi, personel sayısı ve ekipman açısından yetersizdir. Bu yetersizlik, engelli bireylerin sosyalleşmesini ve günlük yaşamlarını daha da zorlaştırmaktadır.
- **Geçici Yerleşim Alanlarında Sosyal Hizmet İhtiyacı:** Geçici yerleşim alanlarında engelli bireylerin, yaşlıların ve çocukların ihtiyaçları her geçen gün artmaktadır. Belediyelerin, bu geçici yerleşim alanlarında sosyal hizmetleri artırması gerekmektedir.
- **Kimsesiz Yaşlılar ve Özel Gereksinimli Bireyler:** Geçici yerleşimlerde kimsesiz yaşlıların sayısı oldukça fazladır. Down sendromlu bireyler için konteyner kentlerde özel alanlar oluşturulmuş olsa da normalleşme süreci tamamlandıktan sonra bu hizmetlerin devam etmesi ve alanların korunması önemlidir.

3.2.9 Sosyalleşme ve kültürel faaliyetler

- **Psikolojik ve Sosyal Sorunlar:** Deprem sonrasında gençlerde antidepresan kullanım oranı artmış, bu artış özellikle lise düzeyindeki gençler arasında yoğunlaşmıştır. Gençler hem kendi gelecekları hem de şehirlerin geleceği konusunda umut taşımadıklarından dolayı ihtiyaçlarını karşılayamama, muhatap bulamama ve istihdam sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar.

Gençlerin öncelikli ihtiyaçları arasında barınma, istihdam ve sosyal sorunlar yer almakta, gençler iş bulma konusunda büyük zorluklar yaşamaktadır. Gençlerin psikolojik ve sosyal iyileşmeleri için sosyalleşme alanlarına, sinema, tiyatro, kafe, gençlik ve spor merkezlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

- **Sosyal Alan İhtiyacı:** Gençlerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için geniş kamusal yeşil alanlar, şehir hafızası ve toplumsal bütünleşme alanları olarak kritik öneme sahiptir.

Şehir içi ulaşım ağlarının eksikliği, sosyal etkinliklere katılım konusunda isteksizliğe neden olmaktadır. Yürüyüş, bisiklet sürme alanlarının eksikliği ve sanat etkinliklerinin yetersizliği yerel halk tarafından dile getirilmekte, yeşil alanların korunması ve sulanması, şehirlerin canlı kalması adına önemli görülmektedir.

3.3. Belediyeler

Belediyeler, afet durumlarında kritik bir rol üstlenmekte ve bu süreçte önemli bir iş yükü ile karşı karşıya kalmaktadır. Afet öncesinde, sırasında ve sonrasında gerçekleştirilmesi gereken çalışmaların koordine edilmesi, afet öncesinde risk analizi yaparak potansiyel tehlikeleri belirlemek, acil durum planlarını oluşturmak ve bu planları güncel tutmak gibi belediyelerin afete yönelik önemli sorumlulukları bulunmaktadır.

Afet sonrası süreçte belediyeler, enkaz kaldırma, hasar tespiti ve mağdurların geçici barınma ihtiyacını karşılamak gibi görevlerle yükümlüdür. Ayrıca, altyapı hizmetlerinin hızla yeniden sağlanması, toplu taşıma ve su, elektrik gibi temel hizmetlerin kesintisiz sürdürülmesi de belediyelerin sorumluluğundadır. Belediyeler, bu görevleri yerine getirirken, yerel yönetimlerin yanı sıra, merkezi yönetim ve sivil toplum kuruluşları ile de iş birliği yaparak etkin bir koordinasyon sağlamalıdır. Afet yönetimi sürecinin her aşamasında karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmek için belediyelerin kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, ayrıca sürekli bir kapasite geliştirme sürecinde olunması gerekmektedir.

3.3.1. Artan ve Çeşitlenen Hizmet Yükü

- **Altyapı Hasarları ve Enerji Maliyetleri:** Afet sonrası şehir altyapısının ciddi şekilde hasar görmesi, su kayıp kaçağı oranlarının yükselmesine ve enerji maliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Örneğin; Kahramanmaraş'ta su kayıp kaçağı oranı %75'e ulaşmış ve Adıyaman ile Kahramanmaraş'ta su kesintilerinin yaşanması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Samandağ'da kanalizasyon sisteminin yetersiz kalması durumu gözlemlenmiştir.
- **Hafriyat Yönetimi ve Kaçak Döküm:** Afet sonrası oluşan hafriyatın yönetimi, miktarının çokluğu ve kaçak dökümlerin önlenmesi, belediye personeli için ek bir hizmet yükü yaratmıştır.
- **Yerel Ekonomi ve Destek Çalışmaları:** Afet sonrası yerel ekonominin gördüğü zararlar, belediyelerin sanayici, çiftçi ve KOBİ'lere yönelik destek çalışmalarını artırmasını gerektirmektedir.
- **Hasar Gören Ekipman ve Araçlar:** Afet sonrası çalışmalarını etkin bir şekilde sürdürebilmek için belediyeler, artan araç, malzeme ve altyapı ihtiyaçları doğrultusunda önemli bir bütçeye ihtiyaç duymaktadır. Kamu hizmeti sunan çöp konteynerleri ve iş makineleri gibi birçok malzeme ve aracın hasar görmesi, bu malzemelerin onarımı veya yenilenmesi için belediyelere büyük bir maddi yük getirmiştir. Ayrıca, vatandaşlar belediyelerden barınma, gıda sağlanması, psikososyal destek, bağımlılıkla mücadele, kültürel varlıkların korunması, sosyal alanların oluşturulması, doğanın korunması, istihdam ve şehir ekonomisinin geliştirilmesi gibi pek çok alanda çözüm beklemektedir.

3.3.2. Çalışanların Gördüğü Zararlar

- **Personel Kaybı:** Afette hayatını kaybeden ve şehir dışına göç eden belediye personeli, belediyelerin afet sonrası hizmet sunma kapasitesini olumsuz etkilemiştir.

- **Yaşam Standartlarının Düşmesi:** Bina stok sıkıntısı nedeniyle şehirlerde kiralardan yükselmesi ve afet sonrası şehir hizmet yapılarının hasar görmesi depremde belediye çalışanlarının yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Barınma sorununun devam etmesi, nitelikli personelin şehre geri dönmesini engellemiş, bu da belediye hizmetlerinde aksamalara neden olmuştur.

3.3.3. Kaynak

- **Finansal Zorluklar ve Borçlar:** Deprem bölgesindeki belediyeler, ciddi borç yükü altında olup, finansal olarak zor bir dönemden geçmektedir. İnşaat ruhsat harçları ve diğer vergi gelirlerinin azalması, mali kaynakların yetersiz kalmasına yol açmıştır. SGK ve vergi borçlarının ertelenmesine yönelik mücbir sebep süresinin uzatılmaması, belediyelerin mali yükünü artırmaktadır.
- **Gelir Kaybı ve Merkezi Yönetim Desteği:** Merkezi yönetimden yeterli araç, malzeme ve gelir desteği gelmemesi, belediyelerin toparlanma çalışmalarını olumsuz etkilemektedir. Merkezi yönetim, planlama süreçlerinde belediyeler dışarıda bırakılmaktadır mevcut sınırlı kaynakları daha da verimsizleştirmektedir.
- **Stratejik Planlama ve Bütçe Uyumu:** Belediye gelirlerinin yetersizliği, özellikle ilçe belediyelerinde ön plana çıkmaktadır. Stratejik planların mali duruma uygun hazırlanmaması nedeniyle hedeflere ulaşılması zorlaşmaktadır.
- **Deprem Göçmenleri ve Geçici Koruma Statüsündekiler:** Deprem göçmenlerinin ve geçici koruma statüsündeki kişilerin doğrudan veya dolaylı olarak artırdığı belediye hizmet ve maliyetlerinin karşılanması gerekmektedir. Bu yerlerde hemşehriler için tahsis edilen kaynakların göçmenler ve geçici koruma statüsündeki kişilerle paylaşılması nedeniyle kentsel yaşam kalitesinin korunmasında da güçlük çekilmektedir. Merkezden gelen gelirin dağılımında kayıtlı nüfusun önemli bir yer tutması, belediyelere aktarılan bütçelerde adaletsizliği yol açmaktadır. Bu nedenle belediyelerin, katlandıkları ilave maliyeti karşılayacak şekilde desteklenmeye ihtiyaçları bulunmaktadır.
- **Kamu İhale Kanunu:** 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda doğrudan temin ve pazarlık usulü için var olan 622.756 TL ve 2.076.108 TL parasal limitleri (daha yüksek miktarlarda açık ihale yapılmalıdır) belediyelerin mal ve hizmet alımlarını yerelden temin etmesini zorlaştırmaktadır.

3.3.4. İnsan Gücü Kapasitesi

- **Personel Eksikliği:** Nitelikli insan göçü, geçici personelin işten çıkarılması ve bütçe sıkıntıları nedeniyle belediyelerde personel eksikliği oluşmuştur. Özellikle temizlik hizmetleri gibi alanlarda ciddi aksaklıklar yaşandığı konusu gündeme gelmiştir. Personel eksikliği, bürokratik süreçlerin yavaşlamasına ve kaçak yapılaşmanın artmasına da yol açmıştır. Belde belediyelerinde ise teknik personelin yanında imar planlarının da eksik olması, bu sorunu derinleştirmiştir. Örneğin; Malatya ve Adıyaman'da ruhsatsız bağ evleri sorunu büyümüş, tüm deprem bölgesi belediyelerinde yeni yerleşim yerlerine altyapı hizmeti götürülmesi aksamıştır. Ayrıca belediyelerin personel eksikliği nedeniyle sanayi sektöründe oluşan denetimsizlik çevre sorunlarına yol açmaktadır.

- **Teknik Kapasite Yetersizliği:** Deprem sonrası belediyelerin teknik kapasite yetersizliği, altyapı çalışmalarının ve planlanan hizmetlerin etkin bir şekilde sunulmasını engellemektedir. Ayrıca afet risk azaltımı ve afet yönetimi konularında belediye personelinin teknik yeterliliğe sahip personelinin oldukça az olduğu kaydedilmiştir. Belediyelerin kapasitesini artırmak ve personel eğitimini tamamlamak için eğitim alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır.
- **Liyakatsiz Atamalar ve Yönetim Değişiklikleri:** Merkezi ve yerel yönetim birimlerine yapılan liyakatsiz olduğu düşünülen atamalar ve her yönetim değişikliğinde kadroların yenilenmesi alışkanlığı, belediyelerin kurumsal hafızasının silinmesine ve afet yönetimi çalışmalarının aksamasına neden olduğu belirtilmektedir.

3.3.5. Sosyal Politika ve Hizmetler

- **Geçici Konut Alanlarındaki Sosyal Hizmet Eksiklikleri:** Deprem sonrası oluşturulan konteyner kentlerde sosyal alanların yetersizliği, atıkların düzenli toplanamaması ve vektörle mücadeledeki aksaklıklar halk sağlığı açısından ciddi riskler oluşturmaktadır. Belediyelerin altyapı hizmetlerini ilgili noktalara ulaştırmakta yaşadığı zorluklar, geçici konut alanlarının daha uygun lokasyonlarda planlanması gerektiğini göstermektedir.
- **Ulaşım Hizmetlerindeki Zorluklar:** Konteyner kentlerin konumu ve enkazların varlığı, ulaşımı zorlaştırmakta ve yeni rotaların halkın ihtiyaçlarına uygun olmaması nedeniyle ulaşım hizmetleri yetersiz kalmaktadır.
- **Psiko-sosyal Destek İhtiyacı ve Sosyal Alan Eksikliği:** Sosyal alanların yetersizliği, halkın psiko-sosyal destek ihtiyacını karşılamada belediyeleri zor durumda bırakmaktadır. Parklar, spor salonları, sanat merkezleri gibi sosyal alanların sayısının artırılması ve mevcut alanların yenilenmesi, özellikle dezavantajlı gruplar için büyük önem taşımaktadır. Belediyeler sosyal alanlarının yeniden inşası gerekmektedir.
- **Kültür ve Sanat Merkezlerinin Eksikliği:** Belediyelerin sahip olduğu kültür ve sanat merkezleri deprem sırasında hasara uğramış ve bu konudaki belediye hizmetlerini zayıflatmıştır.

3.3.6 Veri ve Bilgiye Erişim

- **STK ve Diğer Aktörlerin Karar Süreçlerine Katılımı:** Afet sonrası merkezi yönetim ile belediyeler arasında koordinasyon kısmen sağlanmış olsa da STK'lar ve diğer paydaşların karar ve uygulama süreçlerine katılımı sınırlı kalmıştır. Belediyelerin stratejik planlama süreçlerinde yaptığı anketlere, ilgili paydaşlardan yeterli geri dönüş sağlanamamıştır. Bu eksiklik, yerel yönetim süreçlerinin etkinliğini azaltmaktadır. Örneğin; Dulkadiroğlu Belediyesinin 50 farklı paydaşa gönderdiği açık uçlu anketlere verilen geri dönüşler yetersiz kalmıştır.
- **Merkez - Yerel Bilgi Paylaşımı Zayıflığı:** Belediyeler ile merkezi yönetim arasında bilgi paylaşımı zayıflıkları dikkat çekmektedir. Örneğin; Hatay'da belediye tarafından ruhsat verilen alanların, rezerv alanlara dönüştürülmesi.
- **Kent Konseylerinin İşlev Kaybı:** Kent konseyleri, vatandaş ile belediye arasında bir köprü işlevi görme niteliğini yitirmiştir. Özellikle deprem sonrasında planlama

çalışmalarına belediyelerin ve vatandaşların görüşlerinin dikkate alınmaması, konseyler gibi kurumlara olan güveni oldukça azaltmıştır.

- **Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Eksiklikleri:** Belediyelerin şeffaflık ve hesap verebilirlik konusundaki eksiklikleri, vatandaşlar arasında güvensizlik yaratmaktadır. Örneğin; Malatya’da geçici çarşıların dağıtımında yaşanan şeffaflık sorunları ve bilgi paylaşımının yetersizliği, yerel yönetim süreçlerinde ciddi problemlere işaret etmektedir.
- **Veri ve Bilgi Paylaşımını Kolaylaştıracak Mekanizmalar:** Belediyeler ile şehir paydaşları arasında veri ve bilgi paylaşımını kolaylaştıracak mekanizmalar bulunmamaktadır.

3.3.7. Ulusal ve Uluslararası Dayanışma İhtiyacı

- **Diğer Kurum ve Belediye Desteğinin Azalması:** Deprem bölgesinde, STK’lar, uluslararası kurumlar ve diğer belediyeler sahadan çekilmeye başlamış, bu da bölgedeki zor durumda olan dikkat ve ilginin kaybolmasına yol açmıştır. Bu durum, belediyeler ve vatandaşlar arasında terk edilmişlik ve çaresizlik hissini artırmıştır.
- **Lojistik Merkezlerinin Eksikliği:** Büyükşehir belediyelerinde lojistik merkezlerinin eksikliği, afet sırasında kaynak verimsizliğine neden olmuş, yardımların ihtiyaçlara yönelik olarak dağıtılmasını engellemiş ve bazı yardımların boşa gitmesine yol açmıştır.
- **İyi Uygulama Örneklerinin Paylaşılması Gerekliliği:** Deprem bölgesinde, iyi uygulama örneklerine ulaşmakta zorluk yaşanmakta ve diğer belediyelerden gelen yardımların azalmasıyla bu ihtiyaç daha da belirgin hale gelmektedir. Örneğin, Nilüfer Belediyesi’nin STK yerleşkesi, Sivrihisar Belediyesinin çocuk çalışmaları ve İzmir Büyükşehir Belediyesinin gençlik projeleri gibi örneklerin paylaşılması önerilmektedir.
- **Finansman ve Proje Desteği İhtiyacı:** İyileştirme ve yeniden yapılanma süreçleri devam ederken belediyelerin fon ve proje desteği ihtiyacı artarak devam etmektedir. Deprem bölgesi belediyelerinin proje ve hibe desteklerinde pozitif ayrımcılığa ihtiyaç duyduğu görülmektedir.
- **Ulusal - Uluslararası Kuruluşlarla İlişkilerin Güçlendirilmesi:** Belediyeler, ulusal ve uluslararası STK’lar ile finansman sağlayan kurumlarla ilişkilerinde eksiklikler yaşamaktadır. Uluslararası kuruluşlar ve STK’lar, projelerini kendileri yürütmek istemekte ve belediyelere doğrudan maddi destek sağlamaktan kaçınmaktadır. Bu durum, iki taraf arasında güvensizlik yaratmaktadır. Belediyeler ile uygulayıcılar arasındaki iletişim sorunları nedeniyle projeler ihtiyaçlara yeterince cevap verememektedir.

3.4. Kamu Yönetimi ve Paydaş İlişkileri

3.4.1. Bütünsel afet risk yönetimi: planlar, uygulamalar ve dersler

- **Planlama Çalışmaları:** Planlama süreçlerinin yerelden uzakta, merkezi bakış açısıyla yürütülmesi, bölgenin ihtiyaçlarının ve şehrin hafızasının yeni planlarda yeteri kadar yer bulamaması ve şehrin yapı kültürünün yok olması riskini ortaya çıkarıyor. İstişare toplantıları katılımcılarından iletilen yakınmalarda, deprem öncesinde ve hâlihazırda

yürürlükte olan planların mevcut bazı sorunlarının bulunduğu, bu sorunların yerelde dinlenilmeden, bütünlük bir düzenleme yapılmadan yeniden planlama yapılmasının bu mevcut sorunları çözmeden yeni sorunları ortaya çıkaracağı değerlendirilmektedir.

- **Tarım Arazilerinin Konut Alanına Dönüştürülmesi:** Tarım arazilerinin konut alanı olarak kullanılması çevresel ve ekonomik olarak riskler barındırıyor. Benzer çerçevede iletilen diğer bir husus ise ilgili makamların, tespitlerini tutanak temelli yapıyor olmasının hak kayıplarına neden olduğudur.

3.4.2. Veri ve bilgi eksikliğine bağlı belirsizlik, yetki karmaşası ve kaynak verimsizliği

- **Hak Sahiplerinin Bilgilendirilmesi:** Yapılan toplantı ve ziyaretlerde en çok iletilen hususlardan biri de hak sahiplerinin hukuki durumları hakkında yeterince bilgilendirilmediğidir. Öyle ki hak sahipleri başka şehirlere taşınmış olsalar bile, hukuki durumları zarar görmesin diye bu şehirlere ikamet değişikliği yapmıyorlar. Bu durum, deprem nedeniyle göç alan belediyelerin resmi nüfusundan çok daha fazlasına hizmet sunmasına neden olurken bu belediyelerin aynı oranda gelirlerinin artmamış olması kamu hizmetlerinde aksamaya neden olabilmektedir.

İyileştirmenin sürdüğü süreçte bir kesim hak sahibi yeni konutlarının seviyesi ve mülkiyet süreçlerinin nasıl işleyeceği, kimi hak sahipleri de yerinde dönüşüm süreçleri hakkında detaylı ve kapsamlı bilgiye ihtiyaç duymaktadır. İyileştirme süreçlerinden sorumlu kurum ve kuruluşların birbirinden farklı bilgiler paylaşıyor olması vatandaşları ümitsizliğe ve belirsizliğe sevk etmektedir.

- **Rezerv Alan Seçimleri:** Bölge halkından iletilen diğer bir belirsizlik durumu ise rezerv alanlardaki hak sahipliği süreçleridir. Rezerv alan seçimlerinde genel bir memnuniyetsizliğin hâkim olduğu şehirlerde rezerv alanlarda hakkaniyete uygun hak dağıtımının yapıp yapılmayacağı noktasında şüpheler bulunmaktadır.

Rezerv alan belirlemesi yapılırken mikro ölçekteki kültürel dokunun göz ardı edildiği, birbirinden farklı yaşam tarzını belirlemiş mahallelerin aynı rezerv alana dâhil edildiği, farklı kültürü belirlemiş kişilerin birbirine komşu olacağı ve çeşitli toplumsal uyumsuzlukların ortaya çıkabileceği katılımcılar tarafından bildirilmiştir.

- **Tasarruf Tedbirlerinden Muafiyet:** Doğal afetlerde acil olarak yapılması gereken mücadele ve müdahalelerin gerektirdiği harcamalar Tasarruf Tedbirleri Genelgesi'nin kapsamı dışında olsa da deprem bölgesinde gerçekleştirilecek birçok faaliyet, acil müdahale süreçleri geçtiği için bu Genelge hükümlerine takılmaktadır. Depremden doğrudan etkilenmemiş belediyelerin deprem bölgesine yapacağı harcamalar da Genelge kapsamında kısıtlamaya maruz kalmaktadır.
- **Kurumlar Arası Veri Paylaşımı:** Kurum ve kuruluşlar, kuruluş amaçları çerçevesinde görev yürütebilmek için diğer kurum ve kuruluşların uhdesinde bulunan verilere ihtiyaç duyabilmektedir. Kamu yatırımlarının bir denge gözetilerek yürütülmediği, kenar yerleşimlerin yatırımlardan hak ettiği payı alamadığı iletilmiştir.

3.4.3. İstişare ve iş birliği ile uyum ve eşgüdüm

- **Afete Müdahalede Koordinasyon Eksikliği:** Afete müdahale faaliyetlerinde kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında ve afet sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve iş birliğini sağlama görevini haiz kurumlar, depremin etki alanı ve yıkımın büyüklüğü karşısında bu görevlerini yerine getirirken beklentileri tam olarak karşılanmamıştır.

Depremin meydana geldiği andan başlayarak müdahale ve iyileştirmenin her aşamasında hem kurum ve kuruluşların hem de bölge halkının en çok yakındığı konu, koordinasyon eksikliğidir.

3.4.4. İşleyiş düzeni, iş yapış usul ve esasları ile kamu faydasını azamileştirme

- **Kalıcı Konut Alanlarında Altyapı Yetersizliği:** Kalıcı konutların teslim edilmeye başlandığı yerlerde altyapının aynı hızla ilerlemediği, konutlar hak sahiplerine teslim edilse bile kullanmanın mümkün olmadığı bildirilmektedir.
- **Afete Müdahale Sırasında Altyapıya Verilen Zararlar:** Afete müdahale ve iyileştirme süreçlerinde birçok iş makinesi halihazırdaki altyapıya zarar vermiştir. Zaten mali olarak zor zamanlar geçiren belediyeler, kurum ve kuruluşlar ile yüklenici firmalar tarafından verilen bu zararların maddi karşılığı ödenmediği için bozulan altyapıyı yerine koyamamaktadır.
- **Tarımsal Üretimin Desteklenmesi:** Belediyelerin ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yürütme görevleri çerçevesinde tarımsal üretimi ve satışı destekleyerek hem üretici hem de tüketiciyi koruması mümkündür.

3.4.5. Valilik, AFAD, kaymakamlık, il ve ilçe müdürlükleri (Merkezi idare)

- **Yerelden Merkeze Yanlış Bilgi Aktarımı:** Merkezi idarenin, taşra teşkilatı ile arasındaki koordinasyon ve iletişim daha iyi işlemekle birlikte taşrada görevli yöneticilerin merkezi idareye alandaki mevcut durumu gereği gibi aktarmadığı bildirilmektedir. Bu durumun bölgede normalleşmenin başladığı algısını ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.
- **İmar Affı:** Deprem sonrası kaçak yapılaşmanın arttığı bilinmektedir. Söz konusu yapıların sahiplerinde, bir gün elbet imar affının çıkarılacağı ve yapılarının yasal zemine kavuşacağı inancı hakimdir.

3.4.6. Diğer belediyelerle ilişkiler

- **Belediyeler Arası İş Birliği:** Geçici barınma alanlarında bulunan konteynerlerin önce soğuk hava şartları ve yağış, şimdi ise sıcak hava ve rüzgârın etkisiyle yıpranmalara maruz kaldığı ve onarım ihtiyacı olduğu bildirilmiştir. Deprem bölgesi dışındaki belediyelerin söz konusu sorunları giderebilecek imkanlara sahip olduğu değerlendirilmektedir.

3.4.7. Üniversiteler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları

- **Stratejik Plan Hazırlama Süreçleri:** Stratejik plan hazırlama sürecinde meslek odaları ile ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşlerine başvurmayan belediyelerin olduğu iletilmekle birlikte belediyeler de söz konusu muhatapların açılan anketlere katılım sağlamadığını bildirmiştir.
- **Kamu Kurumlarının STK Duyarlılığı:** Kamu kurumu yöneticilerinin, STK ve STK yöneticilerine duyarlılığının yeterli seviyede olmadığı, kamu kurumlarının STK etkinlik ve davetlerine yeterince katılım sağlamadığı belirtilmiştir.
- **Kooperatifler:** Ticari kalkınmanın sağlanabilmesi için kooperatifler ve kooperatiflere kamu desteği önemlidir. Kooperatiflerin tekrar faaliyete başlamaları hem ticari hayatı canlandıracak hem de çalışarak üreten kişilerin psikolojisine olumlu etki yansıtacaktır.

4. GELİŞİM ÖNERİLERİ

Yaşanan deprem; şehirleri, toplum ve insan refahını, belediyeleri ve genel kamu yönetimi ve paydaş ilişkilerini etkilediği için bu alanlarda bütünsel, kapsayıcı ve etkin iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. TBB heyetinin yapmış olduğu literatür (rapor, resmî belgeler, vb.) incelemesi ve saha ziyaretlerinde elde edilen verilere dayanarak bu dört alanda tespitler ve gelişim alanları sıralanmıştır.

4.1. Şehir

Şehirlerde az hasarlı yapıların güçlendirilmesi, ağır hasarlıların yıkımının gerçekleştirilmesi ve enkaz atıklarının çevresel kirliliğe yol açmadan ve halk sağlığına zarar vermeden yönetiminin sağlanması, zarar görmüş altyapıların iyileştirilmesi, rezerv alanlarının ve kalıcı konut alanlarının planlanması, tarihi ve kültürel dokunun aslına uygun olarak canlandırılması gibi şehre dair birçok çalışmanın yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda, eğitim, sağlık, ulaşım gibi temel hizmetlerin sağlanması ve ekonominin canlanması şehirlerin doğal ve yapıları alanlarının bir an önce yeniden ve daha iyi inşa edilmesinden geçmektedir.

- **Kentsel Planlama:** Afetten etkilenen şehirlerde mevcut olan imar planları yapılacak risk değerlendirmesine bağlı olarak bütünsel olarak ve yerel aktörlerin görüşü alınarak revize edilmelidir.

Kaçak yapılaşma, plansız büyüme engellenmeli ve gelecek afetlere karşı dayanıklı yapılaşma sağlanmalıdır. Söz konusu revizyonda hak ihlalleri ve adil olmayan uygulamalardan kaçınılmasına özen gösterilmelidir.

Geçici ve kalıcı konutlara uygun yer seçiminde verimli tarım alanlarının kullanımı gelecekte gıda sorunları, iklim değişikliği etkileri gibi farklı sorunları beraberinde getirecektir.

İmara açılacak alanlarda yer seçimi akılcı ve bütüncül bir şekilde ele alınmalıdır. Tarım arazileri ve mera alanları yapılaşmaya açılmamalıdır.

Şehirdeki yapı kültürü korunarak yapılaşmaya gidilmesi şehir silüetinin korunmasını sağlayacaktır. Şehirlerde zarar görmüş olan tarihi ve kültürel miras kentsel doku

gözetilerek korunmalı ve yeniden inşa edilmelidir. Özellikle, şehir merkezlerinde olan tarihi yapıların korunmasına önem verilmelidir.

- **Geçici Barınma Alanları:** Geçici barınma alanları gününbirlik bir çözüm olarak görülmekten çıkarılmalı ve iyi bir planlama sürecinden geçirilmelidir. Mahremiyet gözetilerek planlama yapılmalıdır.

Geçici barınma alanlarının altyapısı (su, elektrik, ısıtma soğutma sistemleri vb.) iyileştirilmelidir.

Geçici yaşam alanlarında sağlık ve eğitim gibi sosyal ihtiyaçların zaman kaybetmeden sağlanması gerekmektedir. Fizik olarak yıpranmış olan konteynerlerin bakımı bir an önce tamamlanmalıdır. Konteyner kentlerdeki ulaşım sorunları çözümlenmelidir.

- **Kalıcı Konutlar:**

Şehirlerde yapılan toplu konutların yeri ve sosyal donatı alanları için vatandaşların görüşleri alınmalı, gerekli altyapılar yapılmalıdır. Kendi yapılarını inşa edecek ve güçlendirme/tadilat çalışmaları yapacak vatandaşlar için piyasa gerçeklerine uygun ve yeterli mali destek sağlanmalıdır.

Rezerv alanlarda planlanan çalışmalar hakkında hak sahipleri bilgilendirilmelidir. Burada planlanan projeler hakkında paydaşlardan görüş ve öneriler alınmalıdır. Alınan kararlar ve yapılan planlar takvimi açık ve erişilebilir şekilde kamuoyu bilgisine sunulmalıdır.

Rezerv alanların belirlenmesine ilişkin kriterler belirlenmeli ve süreçler şeffaflıkla yürütülmelidir. Alan belirleme çalışmalarında mevcut yollar ve altyapı göz ardı edilmemelidir.

Belediyelerde yapı kontrol denetim sistemleri güçlendirilmelidir. Kaçak yapılaşmanın önüne geçmek için önlem alınmalıdır.

- **Kentsel hizmet alanları:** Afetten etkilenen şehirlerde iletişim altyapısı, yeşil alan, park, spor tesisi, eczane, eğitim, sağlık ve diğer kentsel hizmet imkanlarının hızlı bir şekilde planlanması ve tamamlanması gerekmektedir. Sosyal hayatın iyileşmesi ve yeniden normale dönülmesinde bu imkanlar öncelik taşımaktadır.

Kütüphane, sinema, tiyatro, gençlik merkezleri, spor tesisleri vs. alanlarının oluşturulması gerekmektedir.

Geçici barınma alanlarında da ihtiyacı karşılar nitelikte ve yeterli sayıda eğitim ve sağlık tesisleri ve sosyal kültürel faaliyet alanları oluşturulmalıdır.

- **Ulaşım:** Başta kırsal olmak üzere tüm şehirlerde yol, köprü ve toplu taşıma altyapıları acilen inşa edilmelidir. Sağlık, adalet, istihdam ve eğitim gibi imkanlara erişimde ulaşım öncelik olarak görülmektedir.

Şehir içinde ana arterlere alternatif güzergahların düzenlenmesinin ve şehirlerarası yollarda alternatif giriş ve çıkış noktalarının belirlenmesi gerekmektedir. Şehir içi ulaşım da toplu taşıma araçlarının sayısı ve sefer sıklığı artırılmalıdır.

Şehirlerde yeniden inşa sürecinde şehirdeki otopark sorunlarına kalıcı çözümler üretilmelidir.

- **Altyapı:** Binaların üzerine kurulan ve deprem sebebiyle zarar gören baz istasyonları sebebiyle internet altyapısında kesintilerin meydana gelmesinin önüne geçmek için bina üzerine baz istasyonu kurulmasına izin/ruhsat verilmemelidir.

Halihazırda su sorunu yaşanan bu şehirlerde kayıp kaçakların önüne geçmek için altyapı yenileme çalışmalarına başlanmalıdır.

Hasarlı yapıların yıkımının kontrollü bir şekilde gerçekleşmesi ve şehirdeki altyapı unsurlarının yıkımlar sırasında zarara uğramaması için yıkımların denetimli bir şekilde gerçekleştirilmesi gereklidir.

Geçici barınma alanlarındaki içme suyu sorununun önüne geçmek için her bir konteynere arıtma cihazı takılmalıdır.

- **Çevresel Sorunlar:** Hala devam eden yıkımlar, asbest, toz ve diğer atıkların çevre ve insan sağlığını tehdit ettiği anlaşıldığından bu çalışmaların Anayasa'da belirtilen çevre hakkına ve ilgili mevzuata uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Bu konuda meslek kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum aktörleri ile istişare edilmeli ve iş birlikleri sağlanmalıdır.

Özellikle şehir merkezlerinde bulunan ağır ve orta hasarlı yapılar olası bir artçı depremde çevrede bulunan bina ve insanların hayatlarını tehdit etmektedir. Riskli yapıların acil şekilde ve uygun usullerle yıkılması gerekmektedir.

Asbestli beton atıkları çevreye dağıtılmadan bertaraf edilmelidir.

4.2. Toplum ve İnsan Refahı

Afetten etkilenen şehirlerde toplumsal hayatın iyileştirilmesi ve refahın sağlanması gerekmektedir.

- **Şiddet, bağımlılık ve istismar ile mücadele:** Afetin yarattığı en önemli sonuçlar artan şiddet, bağımlılık ve istismar vakaları olmuştur. Afetzedelerin kaygı ve güvenlik beklentileri artmıştır. Bu nedenle acilen tüm kamu kurumları arasında iş birliği sağlanarak geçici yaşam alanları başta olmak üzere şiddet, bağımlılık ve istismara karşı bütünsel mücadele başlatılmalıdır. Sağlık, spor, kültürel etkinlik, istihdam gibi çalışmalar sosyal politika adımları olarak görülmelidir.
- **Barınma:** Konteyner kentlerde yaşam süresinin en fazla 6 ay olması gerektiği ve bu sürenin ardından nitelikli barınma imkanlarının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Geçici olarak konteyner kentlerde yaşayan yüz binlerce kişinin acilen kalıcı konutlara geçmesi öncelik taşımaktadır. 21 metre karelik alanlarda ailelerin iç içe yaşaması gerek psikolojik gerekse de sosyal sorunlara yol açtığı tespit edilmiştir. Geçici yaşam alanlarında moral ve motivasyonu artıracak hizmet sunulmalı, psikolojik destek ve sağlığa öncelik verilmelidir. DASK tazminat ödemelerinin banka muvafakati olmasa bile daire maliklerine yapılmasına yönelik mevzuat düzenlemesi yapılarak yaşanan mağduriyetler giderilmelidir.

- **Sağlık:** Vatandaşların fiziksel ve psikolojik sağlığı ciddi zarar gördüğü için ücretsiz, kolay erişilebilir ve kaliteli sağlık hizmetlerine öncelik gösterilmelidir. Hastane, aile sağlığı merkezleri ve psikolojik terapi için altyapılar güçlendirilmeli, burada görev alacak personeli teşvik edecek barınma, iyi çalışma koşulları ve özlük hakları tanınmalıdır. Hastalar ve danışanların kolay randevu alması, düzenli takip ve rehabilitasyon imkanları sağlanmalıdır. Hastaneler, aile sağlığı merkezleri ve eczaneler gibi sağlık tesislerinin hangi bölgelere kurulacağı konusunda halkın da planlamalara dahil edilmesi, sağlık hizmetlerinin etkinliğini artırabilir.
- **Engelli ve yaralıların rehabilitasyonu:** Depremde yaralanan, engelli olan veya deprem öncesinde engelli olan bireylerin fiziksel ve sosyal açıdan rehabilite edilmesi için gerekli tesis, insan gücü/bakıcı ve erişim/ulaşım imkânları güçlendirilmelidir. Afet bölgesinde, örneğin Hatay'da 21 bin ampute vatandaşın olduğu anlaşılmıştır. Bu kişilerin rehabilitasyon ve protez edinme gibi ihtiyaçları zaman kaybetmeden karşılanmalıdır.
- **Eğitim:** Her kademedeki eğitim kurumları fiziksel olarak artırılmalı, buralara ulaşım kolaylaştırılmalı ve özellikle çocukların eğitime devam etmesi için destekleyici hizmetler sunulmalıdır.
- **Çocuklar ve gençlerin ruh sağlığı:** Depremden etkilenen çocukların ve gençlerin özellikle psikolojik-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir. Özellikle konteyner kentlerde yaşayan çocuklar ve gençlerin barınma alanları darlığı, sosyalleşme imkanının bulunmaması ve ders çalışma mekanlarının yetersizliği nedeniyle ciddi sorunlar yaşadığı anlaşılmıştır. Gençler arasında madde bağımlılığı ve eğitimden uzaklaşma/ayrılma gibi olumsuz sonuçların ortaya çıktığı yerel paydaşlar tarafından dile getirilmiştir. Özel gereksinimli bireyler için özgün alanlar ve hizmetler sunulması gerekmektedir. Çocuklar ve gençler için sosyalleşme alanları oluşturulması iyileşme sürecine katkı sağlayacaktır.

Sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde Toplum Merkezlerinin kurulması ve şehirlerin genelinde yaygınlaştırılması önem taşımaktadır. Psiko-sosyal destek, ruhsal tedaviler, kadın çalışmaları ve kreş hizmetleri gibi çok yönlü bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Psiko-sosyal destek personelinin sayısındaki azalma, bu hizmetlerin belediyeler tarafından sağlanması gerekliliğini doğurmuştur.

- **Kadınlar ve diğer kırılgan gruplar:** Afet sonrası kadınların sağlık, güvenlik ve bakım sorumluluğu gibi özgün ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde yaşlılar, engelliler ve göçmenlerin de kendilerine özgü fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları veri temelli ve katılımcı biçimde tanımlanmalıdır. Bunların giderilmesinde kamu kurumları, sivil toplum, özel sektör ve uluslararası kuruluşların uyum ve eş güdüm içinde hareket etmesi için istişare ve iş birliği güçlendirilmelidir. Özellikle belediyelerin sosyal politika ve hizmetlerine ekstra destek olunmalıdır.
- **Toplumsal yaşam ve dayanışma:** Afet sonrasında insanların ruh sağlığı, sosyal ilişkileri ve güven düzeyi olumsuz etkilendiği için aidiyet, güven ve dayanışmayı güçlendirecek hizmet, proje ve etkinlikler sunulmalıdır.

Çocuklar ve gençler için gençlik merkezlerinin kurulması ve bu merkezlere erişimin sağlanması, gençlerin ihtiyaçlarının karşılanması için kritik öneme sahiptir. Türkiye'de sosyal belediyecilikte başarılı uygulamaları bulunan belediyeler, kardeş belediyecilik

protokolleri veya iyi uygulamaların hayata geçirilmesi yoluyla gençler için sosyal anlamda iyileştirici adımlar atabilir. Bu uygulamaların etkin bir şekilde hayata geçirilebilmesi için bir oryantasyon sürecine ihtiyaç duyulmakta, bu sürecin sonunda uygulayıcıların iş birliği içinde çalışarak diğer bölgelerde de benzer uygulamaların gerçekleştirilmesi hedeflenmelidir.

- **Geçim sıkıntıları ve ekonomi:** Afet bölgesinde istihdam ve gelir getirici imkanları göçün engellenmesi, yerelin güçlendirilmesi için öncelik taşımaktadır. Bu nedenle işsizlere yönelik mesleki eğitim, kooperatifleşme ve staj gibi fırsatlar sunulmalıdır. Bölgede bulunan küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler ile tarım sektörüne merkezi yönetim tarafından daha fazla mali destek verilmesi gerekmektedir.

Mücbir sebep uygulamasının en az dört yıl daha uzatılması gerektiği özel sektör temsilcileri tarafından belirtilmiştir. Ayrıca, bina ve işletmeleri zarar gören işletmelerin bir an önce yeniden inşa edilmesi yerel ekonominin güçlenmesine destek olacaktır. Yerel ekonomiyi desteklemek için tedarik süreçlerinde yerel işletmelere öncelik verilmelidir. İşgücü kaybıyla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır bu konuda da bir takım politika önerilerini ortaya koymak gerekmektedir.

Ayrıca kadın girişimcilerin belediyelerden, kadın kooperatifleri için üretim alanları sağlamaları, kadınların ekonomik faaliyetlere daha aktif bir şekilde katılmaları hususunda talepleri bulunmaktadır.

- **Sivil toplumun desteklenmesi:** Sivil oluşumlar vasıtası ile gündelik hayatın normalleşmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Bu aktörlerin afet bölgesinde sunduğu hizmetlerin devam etmesi ve güçlendirilmesi için fizik alan, insan gücü ve kaynak ihtiyacı desteklenmelidir.
- **Hukuk ve haklara erişim:** Çocuklar dahil tüm insanların temel hukuk ve haklara erişimi için özel çaba gösterilmelidir. Farklı kesimlerin yasalar ve hakları konusunda bilgilendirilmesi, temsil edilmesi ve haklarını kullanması sağlanmalıdır. Özellikle barolar, muhtarlar, belediyeler ve diğer kamu kurumları arasında hukuk ve haklar arasında istişare ve iş birliği teşvik edilmelidir.

4.3. Belediyeler

Belediyeler fiziki yapı, ekipman ve insan gücü zarar gördüğü için özellikle güçlendirilmesi gereken, kimi yerlerde teşvik ve özel uygulamalar ile iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, şehir ve vatandaşların ihtiyaçlarına bağlı olarak kurumsal kapasitesi, kaynakları ve hizmet alanları güçlendirilmelidir.

- **Depremzede kurumlar olarak değerlendirilmek:** Birer kamu kurumu olarak belediyelerin de depremden olumsuz etkilendiği, bina, insan gücü ve ekipman gibi kayıpların yaşandığı belirlenmiştir. Bu nedenle belediyelerin yasal, kurumsal ve mali açıdan güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu sağlanmadan belediyelerin kendi yetki ve kaynakları ile sorumluluklarını sağlıklı şekilde yerine getirmesi mümkün olmayacaktır. Deprem bölgesi belediyelerinin var olan zorlukları kamuoyunun gündemine tekrar getirilmelidir.

- **İmar ve sağlıklı yapılaşma:** Belediyelerin kaçak veya plansız yapılaşma, riskli binaların tespiti ve yıkımı gibi konularda güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle kırsal mahalle veya köylerde ortaya çıkan kaçak yapıların denetim altına alınması ve uzun vadede engellenmesi hedeflenmelidir. Bunun için belediyelerin kapasite, istişare ve iş birliği imkanları merkezi yönetim tarafından desteklenmelidir.
- **Kapasite güçlendirme:** Belediyelerin kapasitesini artırmak ve personel eğitimini tamamlamak için eğitim alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye Belediyeler Birliği Belediye Akademisi adıyla yürütülen eğitim faaliyetleri kapsamında, yeraltı suyu yönetimi ve afet risk azaltımı gibi konularda eğitimler verilerek bu ihtiyaç karşılanabilir. Mühendis, mimar, doktor, psikolog ve benzeri uzmanların istihdamı için özel programlar uygulanmalıdır. Mevcut personelin yaşam ve çalışma koşulları desteklenerek işgücü kaybı riskleri bertaraf edilmelidir.
- **Nitelikli personel açığı:** Deprem bölgesi belediyelerinin hizmetsel, bürokratik ve denetimsel kapasitelerinin güçlendirilmesi için nitelikli/niteliksiz eleman ihtiyacını karşılayacak programlar yürütülmelidir.
- **Liyakatsiz Atamalar:** Yerel ve merkezi yönetimlerde liyakatsiz olduğu düşünülen atamaların önüne geçecek ve ilgili mesleki altyapıya sahip insanların atanmasını sağlayacak mekanizmalar geliştirilmelidir.
- **Mali ve ekipman desteği:** Afet bölgesindeki belediyelerin merkezi bütçeden aldığı payların artırılması düşünülmelidir. Belediyelerin kamu borçları (sosyal güvenlik, vergi vb.) silinmeli veya ertelenmelidir. Deprem bölgesi belediyeleri için mücbir sebep uzatılmalı, ilgili vergi borçlarında kolaylıklar sağlanmalıdır. Depremden etkilenen belediyelerin Tasarruf Tedbirleri Genelgesi'nden muaf tutulması ve depremden doğrudan etkilenmemiş belediyelerin deprem bölgesine yapacağı harcamaların Genelge'den istisna olması gerekmektedir. Çöp konteyneri, araç, ekipman başta olmak üzere belediyelerin kamu hizmeti sunduğu pek çok malzeme ve araç için belediyeler hibe destekleri beklemektedir. Elektrik, su ve doğalgaz gibi temel giderlerde indirim veya destek almaları buraya harcanan kaynakların iyileştirme ve güçlendirme çalışmalarına aktarılmasına yol açacaktır. Belediyelerin afet sonrası süreçleri yönetmesi için yetkilendirilmesi ve maddi olarak desteklenmesi için mevzuat değişiklikleri yapılmalıdır. Belediyelerin rolüne yönelik konferans gerçekleştirilmesi önerilmiştir.
- **Merkezden gelen belediye payları:** Belediyelerin genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtından aldıkları ve ağırlıklı olarak nüfusa göre belirlenen kişi başı payların, deprem göçmenlerini ve geçici koruma statüsündeki kişileri de kapsayacak şekilde arttırılması için mevzuat değişikliği yapılmalıdır.
- **Stratejik plan süreçleri:** Belediyelerin kaynak sıkıntısı nedeniyle stratejik plarlarda belirlenen hedeflere ulaşamayacak alanlar belirlenmeli ve belediyeler bu alanlarda desteklenmelidir.
- **Dirençli altyapı desteği:** Deprem sonrası şehirlerin altyapı ve ulaşım sistemleri ağır hasar görmesi nedeniyle hibe ve kredi destekleriyle belediyelerin altyapı yapım süreci hızlandırılmalıdır. Bu altyapının ve ulaşım sistemlerinin afetlere dirençli kurgulanması için belediyelere gerekli destek verilmelidir.

- **Veri ve bilgiye erişim:** Belediyeler kendi sorumlu oldukları alanlarda yürütülen veya planlanan çalışmalar hakkında diğer kamu kurumlarından veri ve bilgi edinmesi sağlanmalıdır. Belediyelerin kendi planlamaları ve faaliyetlerinde veri eksikliğine bağlı sorunlar ortadan kaldırılmalıdır.
- **İstişare, iş birliği ve eş güdüm:** Belediyelerin başta valilik ve kaymakamlıklar olmak üzere bakanlıkların taşra kuruluşları, AFAD ve TOKİ gibi merkezi yönetim birimleri ile istişare ve iş birliği imkanları düzenlenmeli, kamu idaresinin birliği ve etkinliği eş güdüm için güçlendirilmelidir.
- **İyi uygulama ve uzman aktarımı:** Depremden etkilenmeyen belediyeler iyi örnek paylaşımları, projeler ve uzman görevlendirme ile deprem bölgesindeki belediyelerin hizmet aksaklıklarını kapatılmasında destek olması gerekmektedir. Bu konuda belediyeler arası dayanışma ağı/platformu kurulmalı ve merkezi yönetimden destek sağlanmalıdır.
- **Çevre koruma kapasitesi:** Atık bertarafı, toz sorunu başta olmak üzere halk sağlığını ilgilendiren alanlarda belediye bilinçlendirme kampanyaları yürütülmelidir. Çevre korumaya yönelik uzmanlık, personel ve ekipman konularında destekler sunulmalıdır.
- **Yerel ekonomiyi desteklemek:** Belediyeler uygun altyapının olduğu ve kadın kooperatiflerinin ortak çalışabileceği yerleri ayarlayarak yerel ekonominin ve kadın girişimciliğinin destekleneceği yerleri oluşturmaya çalışmalıdır. Özellikle küçük işletmelerin işgücü talebini karşılamak üzere mesleki eğitim ve staj gibi imkanlar sunulmalıdır.
- **Afet yönetimi:** Belediyelerin afet birimlerinin (daire başkanlığı, müdürlük veya birim) kapasitesi güçlendirilmeli, sivil gönüllüler ve belediye personeli için düzenli afet eğitimleri sağlanmalıdır. Üniversitelerin uzmanlarından faydalanılması verimliliği arttıracaktır. Büyükşehirlerde oluşturulacak lojistik merkezleri gelecek afetlerde yardımların yönetimini kolaylaştıracaktır.
- **Sosyal politika ve haklara erişim:** Belediye avukatlarının dezavantajlı gruplara yönelik danışmanlık hizmeti vermesi için kapasitesi güçlendirilmelidir. Vatandaşların sosyal politika ve hizmetlere erişimini artırmak için uzman, kaynak ve bilgi gibi desteği sağlanmalıdır. Veri temelli, katılımcı ve bütünsel sosyal politika yaklaşımı hayata geçirilmelidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı afetzede belediyelere bu konuda destekler sunmalıdır. Vatandaşın psikososyal desteklenmesi için sosyal alanlar, toplum merkezleri, psikolojik danışma alanları kurulması konusunda belediyeler desteklenmeli, belediye çatısı altında kültürel ve sanatsal aktiviteler düzenlenmelidir. Belediyenin sahip olduğu sosyal alan ve tesislerin yapı ve yenilenmesi için destekler sağlanmalıdır.
- **Kültürel ve sanatsal hizmetler:** Depremzede vatandaşların moral ve motivasyonunu güçlendirmek, toplumsal aidiyet ve dayanışmayı iyileştirmek için belediyelerin kültür ve sanat faaliyetleri düzenlemesi, gerekli tesislerin kurulması ve personel istihdamı gibi konularda desteklenmesi faydalı olacaktır.
- **Bütünsel paydaş ilişkileri ve sivil katılım:** Belediyelerin kent konseyleri ve yerel sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere tüm şehir paydaşları ile bütünsel ve düzenli

işleyen ilişkiler kurması faydalı olacaktır. Özellikle yerel sivil toplumun kent hakkı dahil diğer haklara sahip çıkması ve izlemesi için güçlendirilmesinde belediyeler farklı katkılar sunabilir. Örneğin, sivil toplum yerleşkesi kurmak, eğitimler düzenlemek veya ortak proje geliştirmek gibi çalışmalar yürütülebilir. Bu dönemde hazırlanan stratejik planların içeriğinde paydaşların görüşlerinin alınması ve kararlara yansıtılmasına öncelik verilmelidir. Kent konseylerinin kapasitesi, bu amaçları gerçekleştirmek için güçlendirilmeli ve kullanılmalıdır.

- **Belediye çalışmalarında şeffaflık:** Belediyelerin gerçekleştirdiği işlemlerin süreçleri ve kent hayatını ilgilendiren bilgileri vatandaş ile paylaşarak belediye hesap verilebilirliğinin artırılması gerekmektedir.
- **Ulusal ve uluslararası fonlara erişim:** Belediyelerin araç, ekipman, malzeme, yatırım ve hizmet imkanlarının güçlendirilmesi için ulusal ve uluslararası alanda bulunan mali kaynaklara erişimi desteklenmelidir. Kurumsal güçlenme, altyapı yatırımları, sosyal politika ve benzeri alanlarda mali kaynaklar çarpan etkisi yaratacaktır.

4.4. Kamu Yönetimi ve Paydaş İlişkileri

Depreme bağlı afet sonrasında ortaya çıkan yıkım ve bunun yol açtığı zararlar genel kamu yönetimi ve paydaş (kamu, özel sektör, sivil toplum vb.) ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. 6 Şubat depremleri sonrasında başlayan iyileştirme ve yeniden inşa çalışmalarının niteliği ve sonuçları özellikle bu alanda ortaya çıkan sonuçlar ve koşullara bağlı olarak şekillenmektedir. Bu nedenle, kamu yönetimi ve paydaş ilişkilerinin On İkinci Kalkınma Planının öngördüğü biçimde iyi yönetim ilkelerine uygun biçimde yürütülmesi sağlanmalıdır. Merkezi yönetim düzeyinde alınan kararlar, planlanan çalışmalar ve yürütülen faaliyetlerin yerel paydaşlar ile istişare içinde yapılması ve görüşlerin alınması kritik öneme sahiptir.

- **Şeffaflık ve hesap verebilirlik eksikliği:** Başta vatandaşlar olmak üzere sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları ve diğer paydaşların yürütülen iyileştirme ve yeniden inşa çalışmaları hakkında veri ve bilgi almakta sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Özellikle, geçici barınma alanlarında yaşayanlar ve rezerv alanlarda hak sahiplerinin planlanan çalışmalar ve takvim konusunda bilgiye ihtiyacı olduğu dile getirilmiştir.
 - **Öneri:** Mahalle, ilçe ve il düzeyinde tüm kamu kurumları tarafından alınan kararlar, planlanan çalışmalar, yürütülen faaliyetler ve öngörülen sonuçların düzenli olarak paylaşılmasının sağlanması gerekmektedir. 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu da bunun yapılması gerektiğini işaret etmektedir. Erişim kolaylığı nedeniyle her il için bir web sitesinde tüm ilgili bilgiler kamuoyunun bilgi ve erişimine açılabilir.
 - Kurulacak bilgilendirme ofisleri ile bu belirsizliklerin giderilmesi bölge halkının kalıcı konutlar hakkında daha iyi ve sağlıklı bilgilendirilmesi sağlanabilir.
- **İstişare ve katılım eksikliği:** Alınan kararlar, yürütülen faaliyetler ve kullanılan kaynaklar konusunda düzenli ve sistematik istişare veya katılım imkanlarının eksikliğinin daha bütünsel, kapsayıcı ve etkin sonuçlar elde etmeye engel olması sebebiyle tüm kamu kurumları arasında istişare ve katılımcı karar alma süreçleri düzenlenmelidir. Bu konuda izleme, denetleme ve değerlendirme yapılarak sürecin sağlıklı işlemesi garanti altına alınmalıdır. Merkezi ve yerel karar alma süreçlerinin daha

sağlıklı ilerlemesi için yürütülen faaliyetler, çalışma yöntemleri ve alınan kararlar hakkında düzenli paydaş toplantılarının yapılması sağlanmalıdır.

- **Uyum ve eşgüdüm eksikliği:** Kamu idaresinin birliği ve kaynakların etkin kullanımı için tüm merkezi ve yerel yönetim kurumları arasında uyum ve eş güdümü sağlayacak yasal ve kurumsal mekanizmalar hayata geçirilmelidir. Bölge kalkınma ajansları yasal statüsü ve personel kalitesi ile bu sürecin kolaylaştırılması ve koordinasyonunda etkin kılınabilir.
- **Hukuk ve haklara erişim:** Vatandaşların başta kent hakkı olmak üzere çevre, barınma, mülkiyet, eğitim ve diğer alanlarda haklarını öğrenmesi ve kullanması için özel programlar yürütülmelidir. Gezici başvuru merkezleri, özel telefon hatları veya internet siteleri ile erişim önündeki engeller azaltılmalıdır. Farklı paydaşlar arasında ortaya çıkan veya çıkacak olan yasal anlaşmazlıkları arabuluculuk veya hakem kurulları ile hızlandırmak değerlendirilmelidir. Böylece gereksiz zaman ve kaynak kaybının önüne geçilmesi mümkün hale gelecektir.
- **İmar ve şehircilik:** Planlamadan sorumlu bakanlığın bölgede kuracağı planlama ofislerinde meslek odalarının, sivil toplum kuruluşlarının ve halkın görüşlerini alması yararlı olacaktır. Planların hazırlanma süreçlerine kent konseylerinin katılımı sağlanarak yerelin fikirlerinin planlama süreçlerine dahil edilmesi gerekmektedir. Bölge hakkında alınacak kararların sadece hazırlanmış tutanaklara dayanarak değil, yine yerele kulak verilerek, dinamik karar alma süreçleri işletilerek, yerinde ve bütünsel olarak alınması gerekmektedir.
- **Akademi, sivil toplum, meslek kuruluşları ve iş dünyası kuruluşları ile ilişkiler:** Afettede şehirlerin bütünsel, kapsayıcı ve etkin şekilde iyileştirilerek yeniden inşa edilmesi tüm paydaşların bilgilenmesi, katılımının sağlanması ve katkılarının alınmasıyla sağlanabilir. On İkinci Kalkınma Planında da dile getirildiği üzere afet yönetimi, yeniden inşa dahil olmak üzere tüm kamu politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesinde paydaşların katılımı sağlanmalıdır. Her paydaşın bilgisi, deneyimi ve kaynakları şehirlerin daha iyi şekilde inşa edilmesine katkı sağlayacaktır. Bunun için iyi yönetişime dayalı güven ikliminin hakim kılınması gerektiğinin altını çizmekte fayda vardır.⁷
- **Yerel ekonomiyi güçlendirme:** Afetten etkilenen şehirlerde bulunan ticaret ve sanayi odaları başta olmak üzere iş dünyası temsilcileriyle kurulacak istişare ve iş birliği mekanizmaları yerel ekonominin güçlendirilmesine hizmet edecektir.
- **Vatandaşlarda bilgilendirme ve farkındalık artırma:** Tüm kamu kurumları vatandaşları hukuk ve sorumlulukları hakkında bilgilendirmek için faaliyetler yürütebilir. Çevre koruma, kaçak veya sağlıksız yapılaşmanın önüne geçilmesi olası ihtilafların bertaraf edilmesine, vatandaşların farkındalıkları ve bilgi düzeylerinin artırılmasına fayda sağlayacaktır.

⁷<https://argudenacademy.org/publications/Arguden-Yonetisim-Akademisi-Afetten-Kalkinmaya-Sivil-Etkilesim.pdf?d=2024-07-25-17-01-37>

5. SONUÇ

6 Şubat 2023 depremlerinin yol açtığı yıkım ve zararların acil bir şekilde iyileştirilmesi ve afetzedede şehirlerde daha iyi bir geleceğin inşa edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu afetin neden olduğu can kayıpları, yaralanmalar, fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal maliyetler ülke genelinde etkili olmuştur. Bu tespit, On İkinci Kalkınma Planı kapsamında kabul edilmiş ve buna uygun hedefler belirlenmiştir. Dolayısıyla, deprem bölgesindeki belediyelerin güçlendirilmesi ve daha etkin çalışmasının sağlanması ulusal bir öncelik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu rapor TBB tarafından depremden etkilenen şehirlerin mevcut durumunu anlamak, burada faaliyet yürüten üye belediyelerin ihtiyaç ve taleplerini tespit etmek, nihai olarak **yürütülen çalışmaların daha bütünsel, kapsayıcı ve etkin şekilde olmasına destek olmak amacıyla** hazırlanmıştır. Belediyelere yönelik kurumsal kapasite ve hizmet alanlarında yapılacak güçlendirmelerin afetten etkilenen şehirlerin **daha dayanıklı, sürdürülebilir ve yaşanabilir hale gelmesine katkı sağlayacağı** öngörülmektedir.

Yapılan incelemeler ve saha ziyaretleri neticesinde afetin yol açtığı olumsuz etkiler tespit edilmiş olup, şehirlerin ve vatandaşların sağlıklı bir şekilde iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi için gerekli öneriler rapor kapsamında sunulmuştur. Bu çalışmada elde edilen tespitlere dayalı olarak geliştirilen önerilerin hayata geçirilmesi için merkezi yönetim, yerel yönetimler, belediye birlikleri ve diğer ilgili paydaşların zaman kaybetmeden istişare ve iş birliği içinde hareket etmesi ülkemizin menfaatine olacaktır.

Bu raporda şehre dair iyileştirilmesi gerekli görülen alanlar 4 farklı ana bileşen altında ele alınmıştır. Şehir, şehirde yaşayan insanlar, belediyeler ve farklı paydaşların ilişkileri öncelikli olarak iyileştirilmesi gereken alanlar olarak görülmüştür. Şehir; altyapı ve üstyapı unsurlarını, enkaz atık yönetimini, ulaşım, mekansal planlama ve imar süreçlerini kapsarken, şehirde yaşayan insanlar bileşeni, barınma koşulları, eğitim, sağlık ve sosyal donatı hizmetlerine erişim, toplumdaki psikososyal destek ihtiyacı ve özellikle kadınların artan bakım sorumluluklarını içermektedir. Belediyeler, afet öncesi, sırası ve sonrasında şehrin ve şehir sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılayan en önemli paydaşlardan biri olarak, yaşanan afetten en çok etkilenen taraf olmuştur. Diğer bir önemli bileşen ise, kamu yönetimi ve paydaşlar arasındaki ilişki olup, tüm paydaşların ilişki, iş birliği ve koordinasyonunu kapsamaktadır.

Yapılan çalışmalar sonucunda bu dört ana bileşen kapsamında ortaya çıkan tespitler ve sunulan öneriler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

ŞEHİRLER

Tespitler

Deprem sonrası süreçte şehirlerde barınma, altyapı ve sosyal donatı alanlarında büyük zararlar oluşmuş, ulaşım altyapısı bozulmuştur. Kentsel planlama eksiklikleri ve denetim yetersizlikleri, bina stoklarının ve kültürel varlıkların ağır hasar almasına neden olmuştur. Geçici barınma alanlarında yaşam koşulları zorlayıcı durumdadır. Kalıcı konut inşasında belirsizlik, şeffaf olmayan süreçler, gecikme ve altyapı sorunları devam etmektedir. Şehirlerde yeşil alan, sosyal ve sağlık tesislerinin eksikliği bulunmaktadır. Ulaşım altyapısı ciddi şekilde zarar görmüş ve hala yeniden inşa süreci gecikmektedir. Çevresel sorunlar (enkaz atığı, asbest, bertaraf alanları) şehir yaşamını olumsuz etkilemektedir.

Öneriler

Yapıların Güçlendirilmesi ve Yeniden İnşası: Az hasarlı yapıların güçlendirilmesi, ağır hasarlıların yıkılması ve enkaz bertarafı sağlıklı şekilde yönetilmelidir. Altyapıların iyileştirilmesi veya yeniden inşası acilen yapılmalıdır. Yeni konut alanlarının katılımcı ve hızlı şekilde inşasının planlanması, tarihi-sosyal dokunun korunması ve kalıcı barınmanın sağlanması aciliyet taşımaktadır.

Kentsel Planlama ve Hizmet Alanları: İmar planlarının yerel paydaşların görüşleri alınarak bütünsel şekilde revize edilmesi, kaçak yapılaşmanın engellenmesi ve tarihi mirasın korunması gerekmektedir. Ayrıca tarım arazilerinin yapılaşmaya açılmaması sağlanmalı, kentsel hizmet alanlarının yapımı desteklenmelidir.

Geçici ve Kalıcı Konutlar: Geçici ve kalıcı barınma alanlarının planlanması, altyapısının iyileştirilmesi ve bu alanların sosyal donatı alanlarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Toplu konut alanlarında toplumsal kimlik ve kültürel değerlere özen gösterilmelidir.

Altyapı ve Çevresel Sorunlar: Devam eden yıkımlar, asbest ve toz gibi insan sağlığını tehdit eden sorunların çözümü için merkezi yönetim ve yerel aktörler bir araya gelmeli, çevresel altyapı yapımının hızlandırılması için gerekli destek verilmelidir. Zarar gören havalimanlarının gelecek afet riskleri göz önüne alınarak daha sağlam yer ve şekilde inşa edilmesi düşünülmelidir.

TOPLUM VE İNSAN REFAHI

Tespitler

Afetin üzerinden 18 ay geçmesine rağmen barınma sorunları devam etmekte, konteyner kentlerde gıda ve sosyal altyapı eksiklikleri sürmektedir. Sağlık hizmetlerinde personel yetersizliği ve çevresel tehditler halk sağlığını tehlikeye atmaktadır. Psiko-sosyal destekler yetersiz, eğitimde fiziki şartlar ve personel eksikliği sorunları devam etmektedir. İşsizlik ve nitelikli iş gücü kaybı gibi ekonomik zorluklar yaşanmakta, kadınların ekonomik faaliyetlere katılımı kısıtlı kalmaktadır. Sosyal dokudaki zayıflama ve güvenlik sorunları dikkat çekmektedir.

Öneriler

Şiddet, Bağımlılık ve İstismar: Kamu kurumları arasında iş birliği sağlanarak şiddet, bağımlılık ve istismara karşı kapsamlı mücadele başlatılmalıdır. Sosyal destek ve eğitim hizmetleri ön planda olmalıdır. Tüm bu süreç bütünsel, katılımcı ve veri temelli yürütülmelidir.

Barınma: Konteyner kentlerde yaşayan halkın kalıcı konutlara geçişi hızlandırılmalı, geçici barınma alanlarının sosyal ihtiyaçları karşılanmalı ve altyapı sorunları giderilmelidir.

Sağlık ve Rehabilitasyon: Kaliteli sağlık hizmetleri, rehabilitasyon ve psikolojik destek ön planda tutulmalıdır. Engelli ve yaralı bireylerin rehabilitasyon süreçleri hızlandırılmalıdır.

Eğitim ve Gençlik: Eğitim kurumlarının artırılması ve çocukların ruh sağlığına destek verilmesi gerekmektedir. Gençlik merkezleri kurulmalı ve sosyal alanlar sağlanmalıdır.

Ekonomi: İstihdam ve gelir fırsatları artırılmalı, işsizlikle mücadele edilmelidir. Kadın girişimciliği desteklemek için özel teşvikler sunulmalıdır. Mevcutta konteyner veya geçici yapılarda faaliyet yürüten küçük işletmelerin biran önce kalıcı alanlara taşınmasına öncelik verilmelidir.

Sivil Toplum ve Haklar: Sivil toplum kuruluşları desteklenmeli ve hukuki haklara erişim kolaylaştırılmalıdır.

BELEDİYELER

Tespitler

Afet sonrası belediyeler altyapı hasarları ve enerji maliyetleri gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Personel kaybı ve yaşam standartlarındaki düşüşler ciddi bir sorun oluşturmuş, finansal zorluklar ve borç yükü toparlanma çalışmalarını engellemektedir. Yerel ekonominin aldığı hasar, belediyelere yeni görevler yüklemiştir. Sosyal hizmet eksiklikleri, ulaşım zorlukları ve veri paylaşımındaki aksaklıklar afet sonrası süreci olumsuz etkilemiştir. Ulusal ve uluslararası dayanışma ihtiyacı belirginleşmiştir.

Öneriler

Kapasite Güçlendirme: Belediyelerin güçlendirilmesi için mali destek ve ekipman desteği sağlanmalı, personel eğitimi ve nitelikli eleman ihtiyacı karşılanmalıdır. Üniversitelerin uzmanlıklarından faydalanılmalıdır. Liyakate dayalı atamalar gerçekleştirilmelidir.

İmar ve Yapılaşma: Belediyelerin kaçak yapılaşma ve riskli binaların tespiti konularında güçlendirilmesi gerekmektedir. Planlama süreçlerinde yerelin dahil edilmesi için yönetim mekanizmaları güçlendirilmeli ve kent konseyleri işlevli hale getirilmelidir.

Mali Destek ve Altyapı: Afet bölgesindeki belediyelere mali destek sağlanmalı, kamu borçları ertelenmeli ve yerel ekonomiyi destekleyen projelere öncelik verilmelidir.

Veri ve Bilgi: Belediyelerin şeffaflığı artırılmalı ve vatandaşlara bilgi akışı sağlanarak güvensiz ortam yumuşatılmalıdır. Belediyelerin hizmet kalitesini ve verimliliğini arttırmak için merkezi yönetim ve STK'ların verilerine ulaşmasını sağlayacak platformlar kurulmalıdır.

Ulusal ve Uluslararası İş Birlikleri: Deprem bölgesi dışındaki belediyelerin, STK'ların ve uluslararası kuruluşların bölgeye hibe ve proje desteklerinin devam etmesi teşvik edilmelidir.

KAMU YÖNETİMİ VE PAYDAŞ İLİŞKİLERİ

Tespitler

Afet risk yönetimi sürecinde merkezi planlamalar, bölgenin ihtiyaçlarını yeterince yansıtamamaktadır. Tarım arazilerinin konut alanı olarak kullanımı ve hak kayıpları gibi çevresel ve ekonomik riskler öne çıkmıştır. Veri ve bilgi eksiklikleri belirsizliklere neden olmakta, koordinasyon eksiklikleri ve merkezi idarenin yerel aktörlerle iletişim sorunları normalleşme algısını zedelemektedir. İmar affı ve tasarruf tedbirleri toparlanmayı zorlaştırmakta, yeterli iş birliği sağlanamaması iyileştirme süreçlerini zorlaştırmaktadır.

Öneriler

Kamu Yönetimi ve Paydaş İlişkileri

Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik: Kamu kurumları ve paydaşlarla yürütülen çalışmalar hakkında düzenli bilgi paylaşımı sağlanmalıdır. Her şehir için kamuoyu bilgilendirme platformları oluşturulmalıdır.

İstişare ve Katılım: Yerel ve merkezi yönetim birimleri arasında güçlü iş birliği ve koordinasyon sağlanmalı, yerelde tüm paydaşların görüşleri planlama ve yeniden inşa süreçlerinde dikkate alınmalıdır.

Paydaş Katılımı: Paydaşların, özellikle sivil toplum kuruluşlarının ve yerel aktörlerin sürece aktif katılımı teşvik edilmelidir.

Hukuk ve Haklar: Hukuki süreçler hızlandırılmalı, hakları koruyacak mekanizmalar güçlendirilmelidir.

Şehirler, çok paydaşlı bir yapıya sahip olup, bu yapı yatay ve dikey ekseninde sürekli olarak birbirini kesen ilişkilerle şekillenir. Bu paydaşlar ve bileşenler birbirleriyle bağlantılıdır ve bu nedenle topyekun bir iyileşme gerektirir. Şehirdeki tüm paydaşlar ve unsurlar arasındaki etkileşimler ve bağlantılar göz önüne alınarak kapsamlı ve koordineli bir iyileşme çalışması yapılmalıdır.

Şehrin yapısal unsurlarının ve toplum refahının gelişmesi, belediyelerin güçlendirilmesi ve kamu yönetiminin iyileştirilmesi ile mümkündür. Güçlü bir belediye, kamu paydaşlarını bir araya getirerek, şehrin yeniden inşa, iyileşme ve kalkınma süreçlerinde kritik bir rol oynayabilir. Bu sayede şehirdeki tüm paydaşlar ve bileşenler arasındaki koordinasyon ve iş birliği sağlanarak daha etkili bir iyileşme süreci gerçekleştirilebilir.

Deprem sonrası dönemde belediyelerin personel ve mali kaynak kapasiteleri deprem öncesi dönemdeki seviyede kalmıştır; ancak, deprem sonrasında meydana gelen yıkımlar sonucunda belediyelere ek yükler binmiştir. Artan bu iş yükünü mevcut kapasiteyle karşılamak mümkün değildir. Bu sebeple deprem bölgesindeki belediyelerin olağanüstü bir durumla karşı karşıya oldukları göz önünde bulundurulmalı, bu zorlu süreci aşarak yeterli hizmet sunabilmeleri için belediyeler güçlendirilmeli ve desteklenmelidirler.

Kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliklerini gidermek ve eş güdümlü çalışmayı sağlamak amacıyla, şehirdeki farklı aktörleri bir araya getiren, merkezi olarak yönetilen bir koordinasyon kurulu tesis edilmeli ve bu kurul belediyeler eliyle yürütülmelidir. Bu kurul vasıtasıyla şehirde yaşayan vatandaşların hakları korunmalı ve etkin bilgilendirme kanalları oluşturulmalıdır. Şehirde yaşayan vatandaşlar, taleplerini iletmek için doğrudan belediye başkanlarını muhatap almakta ve yaşadıkları her sorunun çözümünü belediyelerden beklemektedir. Bu durum belediyelere yönelik yüksek bir sorumluluk beklentisi oluşturmaktadır.

Seçilmiş tüm belediye başkanlarının eşit bir şekilde değerlendirilmeli ve bu belediyelere yönelik adil bir politika üretilmelidir. Partiler üstü bir yaklaşım benimsenmeli ve etkin bir diyalog kurulmalıdır. Ötekileştirici politikaların terk edilip kucaklayıcı bir siyasi anlayışın benimsenmesi şehrin iyileşme sürecini hızlandıracaktır. Bu bağlamda, belediyeler siyasi kimliklerinden bağımsız bir şekilde değerlendirilmeli ve gerekli destek ve güçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Şehirlerin yeniden inşa süreçlerinin hızlanması için belediyelerin güçlendirilmesi gerekliliği aşikardır ve bu kapsamda Birliğimizce yapılması öngörülen birtakım çalışmalar aşağıda listelenmektedir:

- İyileştirme ve yeniden inşa süreçlerinin daha şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı biçimde yürütülmesine yönelik farkındalık artırıcı ve destek veren faaliyetlerin düzenli şekilde yapılması,
- Hasar tespit çalışmalarında görevlendirilmek üzere belediye personeline yönelik sertifikalı eğitimler düzenlenmesi ve bu konuda ilgili bakanlık ile protokol yapılması,
- AFAD ile iş birliği yapılarak belediye personeline arama kurtarma eğitimlerinin verilmesi,
- Üniversiteye hazırlanan öğrenciler için dijital eğitim altyapısının sağlanması,

- Belediyeler arasında iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması ve iş birliklerinin artırılması amacıyla TBB koordinasyonunda kardeş kent ilişkilerinin kurulması ile dayanışmanın sağlanmasına öncülük edilmesi,
- Merkezi yönetim ve belediyelerin iş birliği ile bilgilendirme ofisleri oluşturularak halkın doğru bilgiye erişiminin artırılmasının sağlanması,
- Belediyeler için uluslararası hibe, fon, yeni kaynak yaratma gibi hususlarda eğitim programlarının düzenlenmesi,
- Uluslararası hibe ve fon kaynaklarının deprem bölgesini önceliklendirecek şekilde yönlendirilmesi,
- TBB'nin düzenli olarak yaptığı araç ve ekipman desteğinin depremzede belediyeleri öncelikleyecek şekilde geliştirilmesi,
- Hem bölge genelini hem de yereli takip edecek çok paydaşlı bir "Afet Yönetimi ve Dayanıklılık Komisyonu" kurulması, bu komisyon eliyle mekânsal ve sosyal kararların takibinde yol gösterici bir izleme ve değerlendirme mekanizmasının kurulması,
- Deprem bölgesinin ihtiyaçlarına yönelik lobicilik faaliyetleri ve mevzuat çalışmalarının yürütülmesi,
- Depremden etkilenen belediyeler ile depremde doğrudan etkilenmemiş belediyelerin deprem bölgesine yapacağı harcamaların Tasarruf Tedbirleri Genelgesi'nin kapsamı dışına çıkarılması,
- Deprem bölgesinde mücbir sebep süresinin uzatılması,
- Depremzede belediyelerin genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtından aldıkları ve ağırlıklı olarak nüfusa göre belirlenen kişi başı paylarının, deprem göçmenlerini ve geçici koruma statüsündeki kişileri de kapsayacak şekilde arttırılması için ilgili bakanlıklar nezdinde girişimlerde bulunulması,
- Deprem bölgesindeki nitelikli göçü önlemek için burada çalışan kamu görevlilerinin (doktorlar, öğretmenler, hakimler vs) ek bir tazminatla veya ek bir maaşla desteklenmesi çalışmaları,
- Belediyelerde yapı kontrol denetim sistemlerinin güçlendirilmesi çalışmaları,
- Depremzede belediyelerden oluşan bir komisyon kurularak etkin iş birliği ve iletişim sağlanması,
- Afetle ilgili çalışmaların sağlıklı yürütülebilmesi ve personele gerekli eğitimlerin verilebilmesi için belediyelerde afet işleri daire başkanlığı/müdürlüğü kurulmasının teşvik edilmesi,
- TBB Belediye Akademisi faaliyetleri kapsamında, yeraltı suyu yönetimi ve afet risk azaltımı gibi konularda eğitimlerin verilmesi

çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.

Türkiye Belediyeler Birliği olarak alacağımız kararlar, geliştireceğimiz stratejiler ve uygulayacağımız faaliyetlerde bu rapor kapsamında ortaya konan tespitler ve gelişim önerilerini göz önüne alacağımızı tüm kamuoyunun bilgisine sunarız. Diğer kurum ve kuruluşlarla olan iletişim ve ilişkilerimizde bu rapor yönlendirici bir referans olacaktır. Özellikle afettede üye belediyelerimizin tekrar ayağa kalkması ve daha güçlü biçimde faaliyetlerini yürütmesi için Türkiye Belediyeler Birliği olarak sahip olduğumuz yetki ve kaynakları en etkin bir biçimde kullanacağımızın altını çizmek isteriz.

6. KAYNAKÇA

AFAD, 06 ŞUBAT 2023 PAZARCIK-ELBİSTAN KAHRAMANMARAŞ (Mw: 7.7 – Mw: 7.6) DEPREMLERİ RAPORU, Deprem Dairesi Başkanlığı, 2023a
https://depem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmara%C5%9F%20Depremi%20%20Raporu_02.06.2023.pdf

AFAD Afet Yönetim Merkezi Daire Başkanlığı, Güncel Resmi Veri, 2023b, Temmuz 31.

İ. İzci ve E. Erimez (2024) Afetten Kalkınma Sivil Etkileşim Rehberi, Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları No. 25

M. Şenol Balaban, "Afete dirençli yerleşimler oluşturmak: Afet risklerini azaltma planı," *Bilim ve Ütopya*, cilt.25, sa.305, ss.29-34, 2019a. (<https://bilimveutopya.com.tr/afete-direncli-yerlesimler-olusturmak-afet-risklerini-azaltma-plani>, 2020 dijital yayınlanma tarihi)

M. Şenol Balaban, "Marmara Depremlerinin 20. Yılında Kentlerimiz Doğal ve Çevresel Tehlikelere Hazır mı?," *Mimarlık*, sa.409, ss.20-24, 2019b
(<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=423&RecID=4810>).

M. Şenol Balaban, "Depreme dirençli yerleşimler inşa etmek mümkün mü?," *Fikirturu*, 2023
(<https://fikirturu.com/toplum/depreme-direncli-yerlesimler-insa-etmek-mumkun-mu>)

M. Şenol Balaban Et Al., "Emergency response, and community impact after February 6, 2023 Kahramanmaraş Pazarcık and Elbistan Earthquakes: reconnaissance findings and observations on affected region in Türkiye," *BULLETIN OF EARTHQUAKE ENGINEERING*, vol.1, no.1, pp.1-30, 2024a (Open Access: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10518-024-01867-3>)

M. Şenol Balaban, "Türkiye'nin Afetler Tarihinde Bir Milat Olarak 6 Şubat Depremleri," *İnsani Çalışmalar Yıllığı 2023*, Ankara: Kızılay Kültür ve Sanat Yayınları, 2024b, ss.12-16.
(https://yillik.kizilayakademi.org.tr/wp-content/uploads/2024/05/insani_calismalar_yilligi_2023_tr_r1.pdf)

M. Şenol Balaban, "Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi Ve Yerel Yönetimlerde Risk Azaltma Faaliyetleri İle İlişkisi Bağlamında Türkiye Kentleri," *Şehir ve Toplum*, no.28, pp.41-56, 2024c

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)*, 2024.
(https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf)

Afetten Kalkınmaya Sivil Etkileşim. İstanbul: Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, 2024.

GFDRR, Global Facility for Disaster Reduction and Recovery (GFDRR), World Bank, "Küresel Hızlı Afet Sonrası Hasar Tahmini (GRADE) 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Türkiye Raporu" 2023.

Hatay Planlama Merkezi. "Antakya Defne Saha Gözlem Raporu". 2023.

Hatay Planlama Merkezi. "Hatay İli Afet Sonrası İyileşme Rehberi". 2024.

Hatay Planlama Merkezi. "Hatay İli Birinci Yıl İzleme Raporu". 2024.

Hatay Planlama Merkezi. "Hatay İli Öne Çıkan Sorunlar ve İhtiyaçlar Raporu". 2023.

Hatay Planlama Merkezi. "Kamu Yönetimi ve Hukuk Bağlamında Afet Yönetimi". Tematik Rapor. 2024.

Hatay Planlama Merkezi. "Kırıkhan Saha Gözlem Raporu". 2023.

Hatay Planlama Merkezi. "Mühendislik Çalışmaları Tematik Raporu". Tematik Rapor. 2024.

İBB, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İPA, İstanbul Planlama Ajansı, BİMTAŞ, Boğaziçi Peyzaj İnşaat Müşavirlik Teknik Hizmetler San. Tic. A.Ş., "Kahramanmaraş Depremi Tespit Ve Değerlendirme Raporu". İstanbul, 2023.

İLBANK, İller Bankası A.Ş., Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, "Türkiye Cumhuriyeti Türkiye Deprem İyileştirme ve Yeniden İnşa Projesi, Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planı (ÇSTP)". 2023.

İLBANK, İller Bankası A.Ş., "Türkiye Deprem Sonrası İyileşme ve Yeniden İmar Projesi, Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi". 2024.

İLBANK, İller Bankası A.Ş., "Türkiye Cumhuriyeti Türkiye Deprem, Sel ve Orman Yangınları Acil İmar Projesi, Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planı (ÇSTP)". 2023.

TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. "Deprem Bölgesinde Sürdürülebilir İş Gücü İstihdamı: İhtiyaçlar ve Fırsatlar". 2023.

TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. "Deprem'in İlk Yılı Geride Bırakırken". 2024.

TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. "Deprem ve Göç: Pilot Anket Çalışması ve Sonuçları". 2023.

TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. "Hasar Yönetimi ve Öncelikli Destek Alanlarının Belirlenmesi Projesi". 2023.

TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. "2023 Yılında Gerçekleşen Kahramanmaraş Merkezli Deprem'in Etkileri ve Politika Önerileri". 2023.

TMMOB, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği "6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Raporu". 2023.

TMMOB, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, "Yıkım Yaşanan Şehirlerde Planlamanın Analizi Hatay Antakya Defne". Öğrenci Atölyesi. 2023.

Türkiye Belediyeler Birliği, "6 Şubat 2023 Asrın Afeti Kahramanmaraş Depremleri İstişare Toplantıları". Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları, 2023.

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, "ÇŞİDB Türkiye Kırsal Alanlarda Deprem İyileştirme ve Yeniden Yapım Projesi (KADİYAP), İşgücü Yönetim Prosedürleri". 2023.

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, “ÇŞİDB Kırsal Alanlarda Deprem İyileştirme ve Yeniden Yapım Projesi (KADİYAP), Yeniden Yerleşim Çerçevesi”. 2023.

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, “Türkiye Deprem Sonrası İyileştirme ve Yeniden İnşa Projesi (TDİYP), (Taslak) Paydaş Katılım Planı”. 2023.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu”. 2023.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Kahramanmaraş Ve Hatay Depremleri Yeniden İmar Ve Gelişme Raporu”. 2024.